

433

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ Ι. ΔΡΑΚΟΥ

ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΥ

ΜΙΚΡΑΣΙΑΝΑ

Η

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΕΚΑΤΟΝΗΣΩΝ

ΤΑΝΤΩΝ ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΩΝ

*Konstantinos E.
antelo*

«Ω πατρίε, ὅς σου κάρτα ἔδω μολὸν ἔγρα.»
(Εβραϊκ. Μτθ. 329.)

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙ

1895

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΕΚΑΤΟΝΗΣΩΝ

ΤΑΝΥΝ ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΩΝ

Κατὰ τὸν πορθμὸν τὸν μεταξὺ Ἀσίας καὶ Λέσβου ἐν τῇ μεσημβρινῇ εἰσόδῳ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου κεῖται τὸ μικρὸν ἀρχιπέλαγος τῶν Μοσχονησίων, τὸ δελεαστικώτερον καὶ σπουδαιότερον ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἔχον νησιά εἴκοσιν ἑπτὰ καὶ οὐχὶ ὡς λέγει ὁ Στράβων περὶ εἴκοσι καὶ ὁ Τιμοσθένης τεσσαράκοντα¹. Ἡ μείζων καὶ καλλίστη αὐτῶν καὶ νῦν κατοικεῖται ὡς καὶ τὸ πάλαι, πάντα δὲ ἔχουσι ἴδιον ὄνομα καὶ γενικῶς ὠνομάζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Ἐκατόνησοι οἷον Ἀπολλωνόνησοι καὶ ἀττικῶς Ἀπολλώνησοι, ἤδη δὲ Μοσχονήσια.

Τὸ νόστιμον ὄνομα τῶν Μοσχονησίων ἐσχολιάσθη ποικιλοτρόπως παρὰ τῶν νεωτέρων περιηγητῶν καὶ τοπογράφων. Ὁ Μ. Δ. Ραφρενέλος¹ λέγει ὅτι, ἐκλήθησαν οὕτω παρὰ τῶν κατοίκων ἵνα ποιῶσι συνέμρασιν τῶν ἀρωματικῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα αὐξάνουσι εἰς αὐτά. Ὁ Κάρολος Τεξιέρος λέγει ὅτι, " ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὸ σύστημα τοῦτο καλεῖται μόσχων νῆσοι καὶπραγματικῶς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν ἀρχαίων κατοίκων ὑπάρχουσι βοῶν κεφαλαί. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Φρεαρίτης λέγει ὅτι, " ναύαρχός τις Τοῦρκος πρὸ τινῶν αἰῶνων ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν Νῆσον, ἔρημον τότε οὖσαν καὶ ἀκατοίκητον, καὶ θαυμάσας τὸ κάλλος αὐτῆς ἠθέλησε νῆ τὴν κατοικήσῃ· πρῶτος δὲ κάτοικος ὑπῆρξε διαβόητός τις πειρατῆς Μόσχος καλούμενος, ὃν συλλαβῶν ἐγκατέστησε εἰς τὴν

νήσον μετὰ τῶν ἐταίρων καὶ τῶν οἰκογενειῶν. Ἐντεῦθεν ἡ Νῆσος ἐκλήθη Μοσχόνησος καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος Μοσχονήσια. Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶναι καὶ ἡ Χαρίκλεια Σταυρίδου, μετὰ τῆς προσθήκης ὅμως ὅτι ὁ πειρατῆς οὗτος ἦτο ἐξ Ὀλύμπου ἢ Μάνης.⁴ Κατ' ἐμὲ δὲ θὰ εἰκάζωσι τὸν ἀρχιναύαρχον Κιλίτις Ἄλῃν πασσᾶν, ὅστις καὶ τὴν Σάμον κατώκησεν οὕτως. Ὁ Γεώργιος Ἐαρινὸς γνωμοδοτεῖ ὅτι⁵ ἡ Νῆσος καὶ ἡ Μασχάκωμη, κειμένης τῆς τελευταίας ἐπὶ τῆς ἀσιάτιδος ἀγκάλῃς, καλουμένης νῦν Γκωμέτς, ἠνώθησαν ἕνεκα λειψανδρίας εἰς τὰς παραμονὰς ἢ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἐπίσκοπος δὲ τῆς Νήσου ὠνομάσθη Μοσχονησίων ὡς καὶ ἡ μείζων νῆσος καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος. Τινὲς πάλιν λέγουσιν ὅτι⁶, ἐκλήθη ἡ Νῆσος οὕτως, ὅπως ἀποφύγη τὴν δυσφημίαν τοῦ ὀνόματος Πορδοσελήνης νομιζομένης, καίτοι ἄλλη αὕτη. Οἱ δὲ κάτοικοι εἶναι τῆς ἰδέας ὅτι, ἡ ὀνομασία τῆς πατρίδος αὐτῶν μεταφορικῶς προσέρχεται ἐξ ἀενάου καὶ περιήρου ὕδατος καὶ θέσεώς τινος νοτιοδυτικῶς τῆς μεγάλης νήσου καλουμένων μόσχου, ἐγγύτατα δὲ τῆς θέσεως ταύτης κεῖται ἐτέρη νησίς μετ' ἀφθόνου πηγῆς ὕδατος πέρα μόσχου λεγομένης, μοναδικῶν πηγῶν τῶν μερῶν τούτων. — Ὁ ναύαρχος Καρααλῆς ἀφῆκε πολλὰ βαρέλια ἐξαχθέντα ἐκ τοῦ στόλου πρὸς ὕδρευσιν ἐν μόσχῳ, ὅποτε ἤκουσε τὸ ἐν Ἐρεσσῶ δυστύχημα καὶ ἔφυγεν εἰς τὰ Ἑλλησπόντεια φρούρια.⁷ — Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι ἄλλην ἄλλως ἰδέαν εἶχον περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν νήσων τούτων. Ὁ μὲν Ἡρόδοτος⁸ καλεῖ αὐτὰς Ἐκατὸν νήσοισιν, ὁ δὲ Σικελιώτης Διόδωρος⁹ τῶν Ἐκατὸν καλουμένων, μόνος δὲ ὁ Στράβων¹ φαίνεται λεπτομερῆς, Ἐκατονήσους προσαγορεύων αὐτὰς, οὐχὶ ὡς ἐκ τῆς πληθύος ἔχουσῶν τοῦνομα, ἀλλ' ὡς λατρευομένου ἐν αὐταῖς καὶ ἐπὶ τῆς παρακειμένης ἡπειρωτικῆς παραλίης τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ καὶ Ἐκάτου. Ἐκατος δὲ σημαίνει τὸν ἐλεήμονα, τὸν ἴλεων, τὸν μεγαλόχρον. Τὸν γεωγράφον ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Εὐστάθιος ὁ Βυζάντιος ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τῶν Ἐκατονήσων καὶ ὁ Στέφανος δὲ αὐτός. Ἀνεκάνθην οἱ Ὄθωμανοι λέγουσι καὶ γράφουσι τὰ Μοσχονήσια

Γκιούν άτσαί, δηλαδή, ήμέρας νήσοι, τοῦ φωτός ἤτοι Ἐπολλώνησοι.

Πέριξ περίπου τῆς μείζονος Νήσου κείνται ἄπασαι αἱ νησίδες τῶν Ἐκατονήσων ὡς αἱ Κυκλάδες τῆ Δήλω· εἰσὶ δ' αὐταί:

Α'. Νότιοι δύο.

α.) Ὁ *Πρόδρομος*· τὸ πεδινὸν νησὺδριον τοῦτο κεῖται ἐν τὸς καὶ πρὸ τοῦ μεγάλου λιμένος, ἀπέναντι τῆς πόλεως τῶν Μοσχονησίων ὡσεὶ φρούριον· βυζαντινὸν δίοτι ἐπ' αὐτοῦ σώζεται μοναστήριον ὁμώνυμον, ὃν σπουδαῖον ἑαρινὸν ἐνδιαίτημα τῶν ἐγγύς χάριν τῶν θαλασσίων λουτρῶν καὶ τῆς μαγευτικῆς θέσεως. Ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ νησίου ἐποίησαν οἱ ναύαρχοι τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1821 συμβούλιον πῶς νὰ διασώσωσι τὰς δύο πόλεις, Κυδωνίας καὶ Μοσχονήσιον.—β.) Ἡ *Νησοπούλα*· νοτίως καὶ ἐντὸς τοῦ μεγάλου λιμένος σχηματίζεται βαθύς κόλπος, Κερατοειδῆς, ἐντὸς δ' αὐτοῦ εὐρίσκεται τὸ νησίον τοῦτο· ἐπ' αὐτοῦ ἔρριψαν οἱ Τούρκοι τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Χιοπολίτου μαρτυρήσαντος ἐν Κυδωνίαις τὴν 26 νοεμβρίου 1807.

Β'.) Βορειοανατολικαὶ Κυκλάδες εἰσὶ δέκα καὶ δύο· α'.) Τὸ *Κρομμυδονήσιον*· εἶνε κατέναντι τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν *Νασιωτῶν* ὡς ἀντινησίς· τοῦτο δὲ τινες ἐνόμισαν ὅτι εἶναι ἡ Ποροσελήνη καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶδον ἔγνη οἰκήσεως ὑπέθηκαν φυσικὰς μεταβολὰς. Μεσημβρινῶς αὐτοῦ σώζεται ἐν παραλίᾳ ἑρειπιώδης βωμὸς τῆς Ἀρτέμιδος λεγόμενος. Ἐνεκα δὲ τῶν συμφερόντων ὧν ἔχουσιν οἱ νησιῶται μετὰ τῶν πλησίον αἰολικῶν μερῶν, συνέδεσαν τὸ νησίον μετὰ τῆς ἡπείρου τὸ 1817 διὰ λιθίνης γέφυρας, ἐχούσης μῆκος ἄνω τῶν τετρακοσίων ἐβδομηκοντα γεωμετρικῶν μέτρων. Πλωτὴ δὲ γέφυρα, κοινῶς περαματαριὰ, ἐνόησε τὸν δυτικὸν πορθμίσκον αὐτῆς μετὰ τῆς μείζονος νήσου καλούμενον Δολάπι ἢ Κλειδί, περίφημον ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαιολογούντων Πόρον Σελήνης, λελανθασμένως ὄμως. Εἶνε δὲ γεωργήσιμον κατὰ τὸ ἐν τρίτον.—β.) Τὸ *Σεμέρι*· ἀπέναντι τῆς βορείου πτέρυγος τῆς νεωτέρας πόλεως, εἶνε δ' εὐγεων. — γ.) Ὁ *Κώδων* ἢ τὸ νησί τοῦ Κοντοῦ· νήσος λορῶδης, πετρῶδης μὲν, ἀλλὰ γλοερὰ.—δ.) Ὁ *Κάταιος*· κεῖται ἀνατολικῶς

τοῦ Κώδωνος καὶ πρὸ τῆς πελοποννησιακῆς ἡγορήσθη ὑπὸ τῶν Ψαρριανῶν Κοτσιάδων παρὰ τοῦ ἀρχιναύαρχου Κοσρέτη Τοπάλη, ἐπὶ σκοπῶ μετοικεσίας ἐκ Ψαρρῶν ἐν αὐτῷ. Πρὶν εἶχεν ἀλατωρυχεῖον καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐρημοκλήσιον μετὰ κινστήρας. — ε΄.) Τὸ *Καλιμιάκι* μικρὸν ἀλλὰ γλοερὸν νησιόδιον, ἐφ' οὗ οἱ νησιῶται ἔρριπτον τὰ ὅστ' αὐτῶν νεκρῶν, οὓς ὑπέθετον ὅτι μετεβάλλοντο εἰς βρυκόλακας. — ς΄.) Τὸ *Πετρούσιον*. — ζ΄.) Τὸ *Σκαλονήσιον* ἀμφότερα πετρώδη. — η΄.) Ἡ *Ἀργυροθήσσα* κοινῶς Γκιουμουσλί, ἐκλήθη δ' οὕτως ἐκ τοῦ γονίμου ἐδάφους, ὅπερ εἶνε κατάρυτον ἐξ ἐλαιῶν παράγει δ' ἔλαιον ἐτησίως ἐπέκεινα τῶν χιλίων στατήρων ἔχει περίμετρον περὶ δύο ὥρας σχεδὸν καὶ νοτίως ὀλίγους οἰκίσκους ἐλαιοκόμωι, εἶνε δὲ λίαν ἐγγὺς τῆς Μυσίας καὶ μάλιστα ἀπέναντι τῆς ἀρχαίας πόλεως Κορυραντιδῶς, τῆς εἰτα Θεοδοσιουπόλεως. — θ΄.) Τὸ *Δασκαλειό*. ι΄.) Ὁ Ἅγιος *Γεώργιος* νησίς ἔχουσα μοναστήριον ὁμώνυμον ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Πατερίτσας· μόνον αὐτὸ ἔμεινε σῶον ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1821, τότε διεφυλάχθησαν δ' ἐν αὐτῷ ἐβδομήκοντα τρεῖς ψυχὰι νησιωτῶν. — ια΄.) Ὁ Ἅγιος *Νικόλαος* μικρὸν νησιδίον ἐντὸς τοῦ ρηθέντος κόλπου μετὰ ἐρημοκλήσιον. — ιβ΄.) Ἡ *Ιουλία* κοινῶς Οὐλία, κεῖται πρὸς τὰ βορειοανατολικά τῆς μεζονος νήσου, εἶνε δ' εὐγεως καὶ κτημα τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Δημητρίου, ἐν ᾧ τῷ κώδικι λέγεται καὶ Οὐλία καὶ μεγάλονησί. Ἴσως οἱ Ποροσεληνῖται ὠνόμασαν αὐτὴν οὕτως ὡς ἐκ τῆς Ἰουλίας τῆς Σεβαστῆς, ἣν μνημονεύουσι καὶ τὰ νομίσματα ἐκείνων¹⁰.

Γ΄.) *Δυτικαὶ Κυκλάδες* εἶνε δέκα καὶ δύο. α΄.) Ὁ *Γυμνός* εὐγεως μὲν καθόλου ἀλλ' ἄδενδρος, ἐκ τῆς τελευταίας δὲ ταύτης ιδιότητός του ἔλαθε καὶ τὸ ὄνομα ὅπερ φέρει. Ἐτησίως παράγει σιτηρὰ πέντε χιλιάδας κοιλῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας ὑπάρχουσι τριάκοντα καλύβαι γαιοκτημόνων· αὐτόθι φαίνεται νὰ ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ μεσαίου αἰῶνος κώμη ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν παρακειμένων ἐρειπίων, παρομοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ καλουμένου Καστρί, εἰς ὃ ἔχνη τειχυδρίου δείκνυνται. Δίωρον δ' ἔχει περίμετρον καὶ εἶνε μεσημβρινή πῶς τῶν ἄλλων νήσων· ἀπέναντι δ' αὐτῆς

κεῖται ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας λατομεῖον, ὀνομαζόμενον Σαρμυσάκ, ὡς καὶ ἀλατοπηγεῖον. Ὡς ἐν κατόπτρῳ δὲ ἐκ τῆς νήσου ταύτης φαίνεται ἡ πόλις τῶν Μοσχονησίων. Φανός δὲ ἔστι ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς ἄκρας πρό τινος.—β'.) Ὁ Πέρα Μόσχος τὸ ἕδαφος τῆς δικουρύρου ταύτης νησίδος ἐστὶ κατὰ τὸ ἤμισυ γεωργήσιμον· εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ νοτίου λόφου, πλησίον ἀποτόμων βράχων, εὐρίσκειται ἀένναος πηγὴ ὕδατος, ὅπερ ἐν καιρῷ λεψυδρίας πολλοῖσιν οἱ λεμβοῦχοι ἐν τῇ πόλει αὐτῇ· δὲ σώζονται ἐπὶ βράχων γεγραμμένα καὶ ὀνόματα Γάλλων περιηγητῶν καὶ ναυτῶν.—γ'.) Ἡ Λειά νῆσος χαμηλὴ ἀλλ' εὐγεωσ καθ' ὁλοκληρίαν, παράγει δὲ σίτον ὡς ἤλεκτρον ἐπέκεινα τῶν χιλίων πεντακοσίων κοιλῶν.—δ'.) Ὁ Κάλαιμος νῆσος σπόριμος καὶ λαρώδης.—ε'.) Τὸ Κάλαιμάκι μικρὸν νησιδίον.—ς'.) Ἡ Πλάτη, ζ'.) Τὸ Αἰγιαλοῦνησι, η'.) Τὸ Μελαγονῆσι, τὰ τρία νησιά ταῦτα λέγονται τρία Πλάτσα ἢ Πουλάκια καὶ σπεύρονται καὶ τοι μικρά.—θ'.) Τὸ Λειός εἰς ἀπόστασιν τριῶν περίπου ναυτικῶν μιλλίων ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος Ταλιάνι κεῖται ἡ χαμηλὴ νῆσος Λειός, εἶνε δὲ τόπος ἄδενδρος καὶ ξηρός. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε ἡ μεσάζουσα εἰς τὸν πορθμὸν Ἀσίας καὶ Λέσθου καὶ ἕνεκα τῶν παρακειμένων σκοπέλων καὶ ὑφάλων ἡ ἔταιρεία τῶν φάρων ἔχει αὐτῇ φάρον ἀπὸ τὸ 1863· οὗτος ἔχει φῶς λευκὸν καὶ στερεόν, φαινόμενον εἰς ἀπόστασιν δώδεκα μιλλίων, διοπτρικός καὶ τετάρτης τάξεως, ὕψος δὲ φωτὸς ἐξήκοντα μέτρων. — ι'.) Ἡ Λησοπούλα· ἐφοκίς τοῦ Λειοῦ.—Τινὲς θέλουσι νὰ συγκαταριθμῆσωσι μετὰ τῆς πληθῆος τῶν Ἐκατονήσων καὶ τὰς Λεύκας, αἵτινες εὑρηνται ἐγγύτατα τῆς Λέσθου καὶ εἰσὶ πέντε, αὗται : Μαυρονῆσι, Βῶλος, Παναγία, Μύλος καὶ Ἀσπρονησι· ταύτας ἀναφέρει δὲ ὁ Πλίνιος¹¹ καὶ μάλιστα μίαν ἐξ αὐτῶν Κυδωνίαν λεγομένην ὡς ἔχουσαν θερμὴν πηγὴν. Πρὸ χρόνων αὗται ἐξουσιάζοντο ὑπὸ τινος λεσβιακῆς οἰκογενείας, τοῦ Λεβεντόγλου λεγομένης. Ἄλλοι δὲ, ὅπως ἀποδείξωσι τὸν Τιμοσθένην ἀληθῆ, κατατάττουσι μετὰ τῶν νησίων ὑφάλους καὶ σκοπέλους, ἐνῶ ἐγὼ δὲν ἠρίθμησα τὸν σκόπελον Κοκκινονῆσι πρὸς βορρᾶν τῆς ἀρχαίας πόλεως παρα-

κείμενον. — ια'.) 'Ο 'Αδιύβατος' νῆσος χλοερὰ πλησίον τῆς Ποροσελήνης. Ἡ ἀπὸ Πέρα Μόσχον μέχρι Ποροσελήνης θάλασσα καλεῖται Δία-πόρος καὶ σχηματίζει εὐφρόσυνον θείαν, ἀπαράμιλλον δὲ τὸ βορειοανατολικὸν μέρος.

ιβ'.) Ἡ Ποροσελήνη. Ἡ νῆσος αὕτη εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς κόγχης τῆς μείζονος νήσου, μικρὸς δὲ πορθμίσκος ἀμφοτέρως διαχωρίζει, καλούμενος πέλασμα, ὅς ἐν καιρῷ ἀμπώτιδος εἶνε διαβατὸς ἐφ' ἵππου, οὗτος δύναται νὰ ὀνομασθῇ πόρος ἢ πόρδος Σελήνης, καὶ μὴ κατὰ τὸν Στέφανον δὲν λέγεται Σελήνης πόλις αὕτη; Ὑπὸ πολλῶν δὲ ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων ἀναφέρεται ὡς κατοικουμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Σκύλαξ,¹² ὁ Ἀριστοτέλης¹³ καὶ ὁ Στέφανος¹⁴ καλοῦσιν αὐτὴν Πορδοσελήνην· ὁ Πausanias,¹⁵ ὁ Στράβων,¹ ὁ Αἰλιανός,¹⁶ ὁ Πλίνιος¹¹ καὶ ὁ Πτολεμαῖος¹⁷ Ποροσελήνην· ὁ Ἰεροκλῆς¹⁸ καὶ ἐν τοῖς πρακτικαῖς τῆς Δ'. Συνόδου ἐν Χαλκηδόνι¹⁹ εὑρηται Προσελήνη· Πωροσελήνη δ' ἀναγράφεται ἐν ἐπιγραφῇ, ὡς λέγει ὁ Κοραῆς²⁰ καὶ ὁ Οἰκονόμος·²¹ Πορδοσίαν δὲ ὁ H. P. Borrel, ἐκ τινος νομίσματος εὐρισκομένου ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ καὶ ὁ Ἐαρινός⁵ Παρδοσελήνην! Καὶ μ' ὅλα ταῦτα οἱ Ποροσεληνῖται δὲν ἀναφέρουσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰ νομίσματά των ἀλλέως εἰμὴ μόνον διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου: Ποροσεληνῖται.¹⁰

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς πρῶτος οἰκιστὴς τῆς Λέσβου ἦτο ὁ Μακαρεὺς κατὰ τὴν ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδα π. Χ. ὅστις κατανόησας τὸ κάλλος τῆς χώρας κατόκησεν αὐτὴν καὶ τὰς σήμερον νήσους· εὐδαίμονας δ' ἐν τάχει αἱ νῆσοι τοὺς ἐνοικοῦντας ἐποίησαν διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας καὶ τόπων εὐκαιρίῃ, ἔτι δ' ἀέρων κράσει καλλιστεύουσαι.²² Κατ' ἄλ-

(1) Στράβων II'. σ'. 3'.

(2) Κέρ. Τεξίερως, «Μικρ. Ἀσ.» Α'. 359.

(3) Κ. Φρακρίτης εἰς τὴν «Παρόδον» II'. 292 p. 800.

(4) Χαρίλαος Σ. Ἀναγνώστου, «εἰς τὰς Κελευθίας».

(5) Γ. Ἐαρινός, «Μουσεῖον καὶ Β. Ε. Σ. Σαύραξ» Α'. 3'. 105-116.

(6) Ν. Γ. Σαλιτῆς εἰς τὸν «Κελευθίατρον» τού.

(7) Ἴω. Φιλάγγου, εἰς τὸ «Δοκίμιον Ἑλλ. Ἐπ.» Γ'. 360, καὶ Α'. 370.

(8) Ἠρόδοτος, Α'. 151.

(9) Διόδωρος, II'. 77.

λους δὲ πρῶτος οἰκιστὴς τῆς Λέσβου, τῆς Τενέδου καὶ δώ-
 δεκα Αἰολικῶν πόλεων ἦτο ὁ Πενθίλος, υἱὸς τοῦ Ὀρέστου καὶ
 ἔγγονος τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ἡ Ποροσελήνη φαίνεται ἀν-
 θυσα¹² πρὸ τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος π. Χ. ἔχουσα πρὸ
 τῆς πόλεως λιμένα σπάνιον, ὃν ἀναφέρουσιν ὁ Παυσανίας¹³
 καὶ ὁ Αἰλιακός¹⁴ διὰ τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον τοῦ παιδὸς μετὰ
 τοῦ δελφίνου. Τὸ περίεργον εἶνε ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ
 Στράβωνος ἡ μὲν πόλις Νῆσος ἦτο ἔρημος, ἡ δὲ Ποροσε-
 λήνη κατοικεῖτο· φαίνεται ὅτι οἱ τότε κυρίαρχοι πειραταὶ ἐκ
 Κιλικίας, οἵτινες ἐπεκράτησαν ἀπάσης τῆς Μεσογείου ἀπὸ
 τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάσσης Ἀσίας μέχρι τῶν στηλῶν τοῦ Ἡ-
 ρακλέους, δὲν ἐρήμωσαν αὐτήν· διότι ὡς δεικνύει ὁ νῦν ἐρει-
 πιώδης χώρος, ὃς εἶχε πληθυσμὸν δύο χιλιάδων περίπου ψυ-
 χῶν καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ληστρικός σταθμός· ἐπ' αὐτῆς τῆς
 νήσου σώζεται ἐν ὑψηλῷ λόφῳ μέγα σκοπευτήριον δι' οὗ πα-
 ρατηρεῖται διὰ μιᾶς ὄλη ἡ μετὰξὺ Λέσβου καὶ τῆς Ἀσίας
 θάλασσα καὶ μέγα διάστημα ἀμφοτέρων αὐτῆς τῶν στομιῶν
 πέραν τῶν ἀκρωτηρίων Κάνεων καὶ Λεκτοῦ· οἱ κάτοικοι δὲ
 ἔχουσιν ἐκ παραδόσεως ὅτι τοιοῦτον ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῶν ἡ-
 μερῶν τοῦ Ἀχιλλέως· εἶνε διὰ κανονικῶν λίθων ἐκτισμένον
 καὶ ἔχει μῆκος τε καὶ πλάτος ἀνὰ δέκα καὶ τριῶν γεωμε-
 τρικῶν μέτρων, ὕψος δὲ εἴκοσι καὶ ὑποτίθεται ὅτι ἀνιδρῦθη
 κατὰ τὴν Η'. ἑκατονταετηρίδα καθ' ἣν ὑπῆρχον πρόχειρα
 πάντα τὰ συστατικὰ τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν τελειότερον ἑνα-
 ἔριον τηλέγραφον, καὶ ὁπότε σύμπαν τὸ βυζαντινὸν κράτος
 ἦτο διοργανισμένον ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον¹⁵. Ὁ Ἀριστο-
 τέλης ἀναφέρει ὅτι¹⁶ «ἐν Ποροσελήνῃ ὁδὸς διεύργει ἥς ἐπ' ἐ-
 κείνῃ μὲν γαλῆ γίνεται, ἐπὶ θάτερα δὲ οὐ γίνεται». Οἱ Πο-

(10) Μισνός, εἰς τὴν «Νομισματολογίαν», Β'. 629 καὶ Ε'. 491.

(11) Πλάτος, V. 39. 2 καὶ II. N. 5. 31.

(12) Σκύλαξ ὁ Κερκυραῖος, 76 σ.

(13) Ἀριστοτέλης, περὶ ζώων Β'. 6.

(14) Στίβανος, εἰς τὰς λέξεις «Ποροσελήνη καὶ Ἑκατοντήσους».

(15) Παυσανίας Γ'. 25. 7.

(16) Αἰλιακός, περὶ ζώων Β'. 6.

(17) Πτολεμαῖος, Γεωγρ. Ἑρμῆ, V. 2. 5.

(18) Γερρόλης, G. Parthey 586. 9.

προσεληνίται ἦσαν ἀλιεῖς, ὡς καὶ οἱ σημερινοὶ νκυτιλλόμενοι πλείστοι τῶν Μοσχορησιῶν. Τίς δὲ ἐδίδαξεν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὸν Χριστιανισμόν; ἴσως ἐκ Μιτυλήνης κατὰ τὸν Β' αἰῶνα. Εἰς τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους φαίνεται σωζομένη πέραν¹⁸ τοῦ Σ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν νομισμάτων δεικνύται ὅτι τὸ πολίτευμα ἦτο Αὐτονομία ἐπὶ τὰς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς¹⁹ καὶ ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ὑπέκειτο πολιτικῶς τῷ ἡγεμόνι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.¹⁸

Ἐπιγραφαὶ δύο εὐρέθησαν αὐτόθι κατὰ τὸ 1817 καὶ ἐσώζοντο ἐντὸς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Κυθωνιῶν μέχρι τοῦ 1821, ἃς ἀναφέρει δὲ ὁ Νικόλαος Ι. Σαλτέλης²⁰ ἢ μία εἶναι μνημείου ἐπιγραφῆ, ἐφ' ἧς ἐκτὸς ἄλλων τὰ ὀνόματα *Φιλέταιρος* καὶ *Ἰάσων* ἢ δὲ ψήφισματος λείψανον τῶν καίσαρικῶν χρόνων. Τῷ 1887 ἐδημοσίευσά²¹ ἐπιγραφὴν ἐκ τῆς νήσου ταύτης προσερχομένην, δι' ἧς ὁ δῆμος Ποροσεληνιτῶν ταῖς εὐεργέτισιν ἀπονέμει τὸ χαῖρε: *Ἀθθαμῶ* καὶ *Μαρησιμῶ* θυγατέρων *Γετασίου*. Ἐπίσης ἐδημοσίευσά²² καὶ κλασικὴν ἰδιωτικὴν, τὸ χαῖρε ἀπονέμουσα πρὸς Νίκανδρον Μοιραγένουσ. Ἐν τῇ νομισματολογικῇ *Mionnet*²³ ὑπάρχουσι δέκα σπάνια νομίσματα Ποροσεληνιτῶν καὶ ἐν ἀναφέρει ὁ *Barthelemy* πάντα δὲ ταῦτα εἶναι αὐτοκρατορικὰ ἑλληνικὰ καὶ λείψανα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων· εἶναι δ' ἐπ' αὐτῶν ἀπεικονισμένοι ἢ Παλλὰς, ὁ Ποσειδῶν, ἢ Τύχη, ἢ Νέμεσις, ἢ Ὑγίεια, ὁ Ἀσκληπιός, ὁ Τελεσφόρος, ὄφις, τρίπους ἐπὶ βωμοῦ, ἄρχιστρον ἐπὶ δελφίνος· ὁ Ἀντωνίνος ὁ εὐσεβῆς, ὁ Καρακάλλας, ἡ Ἰουλία ἢ Σεβαστή, ἡ Φαυστίνα, ὁ Σεπτήμιος Σεβῆρος καὶ ἄλλοι. Ἡ Ποροσελήνη ἤδη καλεῖται Πύργος ὡς ἐκ τοῦ ἔνωθι σκοπευτηρίου καὶ παράγει σιτηρὰ

(19) Δαφνιστάτη Συλλογὴ τῶν Κωνσταντῶν ὑπὸ Σπ. Μήλια, τ. Β' σ. 206.

(20) Α. Κοραῆς, εἰς τὰς «Ἐπιστολάς» τ. Γ' σ. 618.

(21) Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος Φ. καὶ Ε.

(22) Διόδωρος, Β' τ. 97 σ.

(23) Κ. Παπαρηγόπουλος, Ἑλλ. Ἱστ.

(24) «Ἀρχαίθρα» σμυρναϊκῆ, 25 Σεπτεμβρίου 1887.

(25) «Ἀρμονία» σμυρναϊκῆ, 10 Μαΐου 1893.

έτησίως 1000 ὡς ἔγγιστα κ. Κ. διότι περὶ τὸ ἥμισυ ἕδαφος εἶναι πετρώδες· εἶναι ὁμῶς ἡ νῆσος αὕτη περίφημος διὰ τὴν κωνηγεσίαν τῶν περδίκων.

κζ'.) Ἡ Λῆσος. Ἡ κυριωτέρα καὶ γονιμωτέρα νῆσος τῶν Μοσχονησίων ἐμφαντικῶς καλεῖται Νησί παρὰ τῶν ἑγγύς καὶ κατοίκων ὡς καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς πόλις καὶ ἀλλέως Μοσχονήσιον, πλείον δὲ Μοσχονήσια. Νῆσος δὲ ὠνομάζετο τὸ πάλαι, ὡς ἐν τῇ ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τῇ δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ Ἀδόλφου Κιρχοφίου²⁴ δεικνύται, καὶ ἦν ὑποκειμένη πρότερον μὲν εἰς τοὺς Μιτυληναίους, εἶτα δὲ εἰς τοὺς Ἀθηναίους μέχρι τῶν χρόνων τοὺς Περικλέους κατὰ τὸν Θουκυδίδην²⁵ ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ Ἀκταῖαι πόλεις· τέσσαρες δὲ ἦσαν αὗται: Ροίτειον, Ἄσπος, Ἄντανδρος καὶ Νῆσος,²⁶ καὶ πάλιν εἶχον αὐτὴν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν οἱ Μιτυληναῖοι κατὰ τὸν Στράβωνα. Νῆσον, τὴν τε πόλιν καὶ νῆσον, λέγει ὁ Στράβων¹, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς νομισμάτων δεικνύται ἡ αὐτὴ ὀνομασία, καὶ οἱ κάτοικοι δῆμος Λασιωτῶν προσαγορεύουσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ψηφίσματος τὸ ὑπὲρ Θεοσίππου, ὃ δὲ ἐπίσκοπος Νήσης ἢ ὁ Νήσων ἢ Νήσου φαίνεται ἐν ταῖς ἐπισκοπικοῖς καταλόγοις.

Ἡ μείζων νῆσος διαίρεται ὡς ἐκ τοῦ σχήματος εἰς δύο παραλλήλους χερσονήσους καλουμένας ἡ μὲν νότιος τῆς Νήσου, ἡ δὲ βόρειος τῆς Πατερί(τσ)ας καὶ ὁ μεσάζων ἰσθμὸς Πλάταις. Εἶναι μᾶλλον πεδινὴ καὶ ἔχει διακριτικὸν βουνὸν τοῦ Ταξιάρχου ἢ κάλλιον τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ²⁷ πλήρεις πευκῶν, μάλιστα ἐπὶ τῆς δασώδους βορείου κλιτύος ἔνθα ὑπάρχει καὶ ὀμώνυμον μοναστήριον· αἱ δὲ λοφοσειραὶ εἰσιν αἱ πλείσται κεκαλυμμένα ὑπὸ ἐλαιῶν, σπορίμων γαιῶν καὶ ἀμπελοπεδίων διασχιζομένων ὑπὸ λιθοστρώτων ὁδῶν. Κόλπον περὶ τὴν ὄσφυν τὸν εὐχθον τῆς Πατερίτσας καὶ περι-

(26) Ἡ Ἀναλήψις τοῦ Χριστοῦ, ὄρος τῆς μείζονος νήσου, ἔχει ὄψος 105 μέτρον, τὸ Χουδρὸν Βουσί 118, οἱ Μαρινέλης βράχοι ἐς τὰ σέλινα 88. — Τὰ βουνάκια τῶν νήσων Πύργου 90, Καλάμου 62, Λιτοῦ 70, Γουρῶ 55, Κοπάνου 76. — Ἀπέθανε τῆς ἀσιότητος ἀγκάλης, βοσκίονος τοῦ μεγάλου λιμένας, τὸ Βυζάκι 70, τὸ ἀγίας Παρρασκίουῆς μονῆς 116, τὸ ἀγίου Νικολάου μονῆς 122, τὸ τοῦ Πλάτου, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ἑσπιάτου κόλπου, 125.

μέτρον ἔχει δέκα καὶ ὀκτὼ περίπου ναυτικῶν μιλίων. Παρεκτός τῶν διαφόρων λιμενίσκων τῆς Νήσου περίφημός ἐστιν ὁ καλούμενος λιμὴν Κυδωνιῶν καὶ Μοσχονησίου ἢ Ὠσειδῆς ἢ Ἀπολλωνιάς Λεικάνη, κοινῶς Μπουγάζι· διότι ἡ μὲν φύσις ἐπροίκισε τὸν λιμένα τοῦτον διὰ τριῶν πορθμίσκων, γηίνων γλωσσῶν καὶ δύο νησιῶν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐστόλισαν αὐτὸν διὰ δύο λαμπρῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ πέντε μοναστηρίων· μάλιστα δ' ὁ περιηγητὴς θὰ ἀνεζήτηι παρεμπερῆ τοιοῦτον λιμένα μᾶλλον ἐπὶ τῆς Μεσογαίου ἢ Αἰολίδος καὶ τῆς ἄλλης μικρασιατικῆς παραλίας. Ἡ κομψοτάτη αὕτη Προποντίς ἔχει ἤδη δύο πορθμίσκους, ἐξ ὧν ὁ εἷς, ὁ σχηματιζόμενος μεταξὺ Μυσίας καὶ Νήσου, ὁ νότιος, ὡς πρὸς τὴν νῆσον, καλεῖται Ταλιάνι, μετὰ θέσεως ὁμώνυμου ἐπὶ τῆς νήσου καὶ λιμένος ἀσφαλεστεροῦ τοῦ κυριωτέρου· κλεινός δὲ εἶναι ἐν τῇ νεωτέρῃ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ, διότι ἐξήκοντα ὀκτὼ ἑλληνικαὶ νῆες διέσωσαν ἐξ αὐτοῦ τοὺς ὁμαίμονας τῶν δύο πόλεων Κυδωνιῶν καὶ Μοσχονησιῶν· αὐτόθι κηλίσθη καὶ ὁ στρατηγός τῶν Ἀθηναίων Κόνων μετὰ ἑβδομήκοντα νεῶν, ὅποτε εὔρε τὴν Μέθυμναν ἐκλωκυῖαν ὑπὸ τοῦ Καλλικρατίδου κατὰ τὸν Διόδωρον, ὅθεν καὶ λιμὴν τοῦ Κόνωνος". Ὁ δὲ ἀνατολικὸς πορθμίσκος, ὁ παραγόμενος μεταξὺ Νήσου καὶ Κρομμυδονησίου, ὀνομάζεται Δολάπι, ἔχων λιμένα ὁμώνυμον καὶ θέσιν ἐπὶ τῆς Νήσου ἐνθα ἔκειτο ἡ πόλις Ἰασιωτῶν. Ὁ ἀνατολικώτερος πορθμίσκος, ὁ σχηματιζόμενος μεταξὺ Κρομμυδονησίου καὶ Μυσίας, ἐκλείσθη διὰ λιθίνης γεφύρας ὑπὸ τῶν νησιωτῶν τῷ 1817 ὡς εἶπον. Οἱ τρεῖς οὗτοι πορθμίσκοι ἀποτελοῦσι τὰ κλειθρα τοῦ μεγάλου λιμένος· τῶν δύο δὲ τὰ ἀβαθῆ μέρη ἐκάρησαν οἱ Κυδωνιεῖς ἀπὸ τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1879 μέχρι διετίας διὰ δαπάνης 12500 καὶ 2500 λιρῶν χρυσῶν τουρκικῶν, αἰεὶ νοουμένων ἐνταῦθα, ἢ κάλλιον 20,000, συνεπιεχ καὶ ἄλλων δαπανῶν. Ἡ διανοιχθεῖσα διωροξ ἔχει μῆκος μὲν 1500 γαλλικῶν μέτρων, πλάτος δὲ 44 καὶ βάθος 6· πρὸ τούτου δὲ οἱ πορθμίσκοι οὗτοι ἐδέοντο καὶ ἐσχημάτιζον δύο πλοῦσια ἰχθυοτροφεῖα.

Ἄρραία πόλις ὑπῆρχεν ἐν τῇ Νήσῳ εἰς τὴν θέσιν Δολάπι. Ὁ Ἡρόδοτος* λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν Ἐκατονήσων ὑπάρχει

πόλις ἀλλ' ἄρα γε αὐτὴν ἐννοεῖ; διότι τότε ἤκουζεν καὶ ἡ Νῆσος καὶ ἡ Ποροσελήνη. Ὁ Στράβων¹ βεβαιοῖ ὅτι ὑπῆρξε πόλις ἐν τῇ μείζονι νήσῳ, ἀλλ' ὅτι ἦτο ἔρημος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ. Τὰ σωζόμενα ὁμοίως ἐρείπια, αἱ μαρμαρίναι στῆλαι, ὁ μονόλιθος τάφος, οἱ πίθοι, τὰ ἀνακαλυφθέντα νομισματα καὶ ψήφισματα καὶ ἐπιγραφαὶ ποικίλαι, αἱ ὠραῖαι μαρμαρίναι λελαξευμένοι πλάκες, οἱ ἐρειπιώδεις βωμοί, τὰ ἀγαλμάτιν, τὰ ἔγχνη τειχυδρίου, τὰ δακρυδοχεῖα καὶ τὰ ἐρείπια ὑπερ εὐρίσκει τις ὅπου ἂν σκάψῃ, τεκμηριοῦσιν ὅτι ἔλαμψε πάλαι ποτὲ εἰς τὰ αἰολικὰ ταῦτα παράλια ἀκουαία πόλις. Ἐκ τιμητικοῦ ψήφισματος εὐρεθέντος ἐσχάτως ἐν τῇ νεωτέρῃ πόλει τῆς Νήσου ὑπέβηκάν τινες ὅτι αὐτόθι ἦτο ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀναφέρει ὅτι ἡ πόλις Νασιωτῶν ὀλίγον τι ἄνω τοῦ 318 π. Χ. ἔπασχεν ἐκ σιτοδείας· ὅτι ὑπῆρχεν εἰς πλούσιος συμπολίτης Θέρσιππος καλούμενος, ὅστις ἔφερε σῖτον καὶ ἔδωκε χρήματα πρὸς σωτηρίαν τῶν κατοίκων καὶ τόκους ἐζήτησε πολὺ ὀλίγους τῶν ὑπαρχόντων· ὁ διάσημος οὗτος ἀνὴρ ἦτο εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπέμψθη εἰς τὸν Δαρεῖον. Οἱ διάδοχοι καὶ στρατηγοὶ ἦσαν φίλοι τῆς πατρίδος τοῦ Θερσίππου, ὅστις πολλῶν ἀγαθῶν γέγονεν αἴτιος τῇ πόλει. Ὁ δὲ δῆμος Νασιωτῶν ἐγνωμονῶν χορηγεῖ ἀτέλειαν τῷ Θερσίππῳ καὶ τοῖς ἐκγόνοις, στήνει δὲ αὐτῷ χαλκοῦν ἀνδριάντα καὶ δίδει σίτησιν εἰς τὸ Πρωταεῖον· στεφανοῖ τὸν Θέρσιππον ὁ γερουσιαστής καὶ ὁ δῆμος εὐαγγέλια καὶ σωτήρια ἔθυσσε καὶ πανήγυριν δημοτελεῖ τρεῖς ἡμέρας ἐξετέλεσε μετὰ στεφάνων ἐπὶ κερραλῆς, ἵνα γινώσκωσι πάντες ὅτι ὁ δῆμος ὁ Νασιωτῶν τοῖς ἀγάθοις ἀνδράσιν καὶ εὐεργέταις τίμα. Ἰδρῦθη δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς τὴν Ποροσελίαν, τουτέστιν εἰς τὸν ναόν τοῦ Ἀπόλλωνος· τὴν δὲ δαπάνην ἔδωκαν οἱ δημόσιοι ταμίαι οἱ μετ' Ἡρακλείτῳ φαίνεται ὅτι ἐν τῇ πόλει ἔχαιρε τὰ δευτερεῖα ὁ Ἡρακλείτης μετὰ τὸν Θέρσιππον. Ὁ δὲ λίθος ἤχθη ἐκ Θερμης, νῦν τὰ Θερμιά, χωρίον ἐγγὺς πόλεως Μιτυλήνης· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μυθῷ τοῦ κόλπου Πατερίτσας Θερμιώτικα αἱ ἐκεῖ καλεῖσθαι καὶ ἡ θέσις λέγονται νῦν. Ἐδημοσιεύθη μετὰ πολλῶν σχολίων τὸ ψήφισμα ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἐαρινοῦ ἐν τῷ περι-

δικῶ τοῦ Μουσείου Σμύρνης²⁸, ἀνεδημοσιεύθη δὲ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Δρόζεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ ἄλλης δὲ ἐπιγραφῆς φαίνεται ὅτι ὁ δῆμος Μυράμναν τὴν εὐεργετίδα τιμᾶ²⁹. Τῷ 1867 ἔφερον εἰς τὴν σχολὴν τῆς νήσου πλάκα ἐκ τοῦ μέρους τούτου, ἣτις ἐκτὸς τῆς κορωνίδος καὶ τριῶν στεφάνων εἶχε τρεῖς σειρὰς γραμμῶν κάτωθι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δήμου. Οἱ κηπουροὶ ἐκτὸς πλείστων ἄλλων πολυτίμων εὐρημάτων εὗρον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει καὶ μαρμαρίνην πλάκα ὁμοίαν τοῦ ἄνωθι ψηφίσματος ἠλλοιωμένην ὅμως κατὰ μέγα μέρος. Ἰδιωτικῇ δὲ εἶνε καὶ ἡ πρὸς τὴν Ἀρτεμισίαν Ἀρτεμιδώρου ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Βοικχίου³⁰.

Ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως καὶ μάλιστα τριῶν ἀργυρῶν τεκμηριούμεθα τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς, διότι αἱ ἄσημοι καὶ μικραὶ ἔκοπτον χάλκινα νομίσματα, ἀργυρᾶ δὲ αἱ σημαντικαὶ μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Τὰ τρία ταῦτα νομίσματα τὰ ἀναφέρει ὁ Μιοννέτος ὡς καὶ ἄλλα τρία χάλκινα.³⁰ Ὁ Bartgelemu ἀναφέρει ἐν, ὡς καὶ ὁ Ποστολάκας καὶ τέσσαρα νομισματικὸν τι σύγγραμμα — ἀπεδείχθη δὲ ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε τῆς Νάπης ἐν Λέσβῳ ὡς ἀπέδωκαν παρεξηγηματικῶς οἱ ἀρχαιολόγοι ἀλλὰ τῆς Νήσου—ἐπὶ τὰ ὁ Ἐαρινός, ἅτινα ἐδημοσίευσε. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἔχουσι κεφαλὴν δαφνοστεφῆ Ἀπόλλωνος, Ἀθηνᾶς, Διονύσου, Ἀρτέμιδος, κριοῦ, βοός· ἄλλα δὲ τίγριν ἢ πάρδαλιν, δελφίνα καὶ μῦν. Καγὼ δ' ἔγω συλλέξει δέκα νομίσματα αὐτόθι, ἅτινά εἰσι πέντε μὲν ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ἐξ ὧν τὸ κάλλιστον ἐδωρησάμην εἰς τὸ Μουσεῖον Σμύρνης καὶ ἔχει ἐξ ἐνός μὲν κεφαλὴν Δήμητρος καὶ ἐπιγραφὴν Θήσθη, ἔπισθι δὲ τοζότην καὶ τὴν λέξιν Ἀδραμυττηρῶν—φαίνεται ὅτι οἱ Νησιῶται θὰ εἶχον ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἀδραμυττηνῶν ὡς καὶ οἱ νῦν—δύο ρωμαϊκῆς καὶ τρία βυζαντινῆς.

(26) Ἀττικαὶ ἐπιγραφαί, ἀρ. 37.

(27) Θεουκιδίδης, Δ', 52.

(28) «Μουσεῖον Σμύρνης».

(29) Αὐγούστου Βοικχίου, Β', τ. 185 σ. ἀρ. 2213.

(30) Μιοννέτος εἰς τὴν «Νομισματολογίαν», Τ. III, p. 60.

Οἱ Νησιῶται ἦσαν εὐλαβέστατοι, διότι ἄπως πληρώσωσι τὸ ἄωτον τῆς πίστεως αὐτῶν πρὸς τοὺς πολιοῦχοις θεοῖς, Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν, ἐκάλισαν τὰς νήσους ἀπάσας μὲν Ἐκατονήσους, τὴν δὲ δευτερεύουσαν Παροσελήνην· συνάμα δὲ παρατηροῦνται ἐπὶ τῶν νησιῶν, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῆς μείζονος, ναῖσκοι καὶ ναοὶ τεσσαράκοντα καὶ πέντε, πληθεὺς ἱερῶν καὶ οὐδείς ἀμφιβάλλει ὅτι ἦσαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι βωμοί. Ἐστολίζον δὲ τὴν Νῆσον καὶ ναοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὡς βεβαιούμεθα ἐκ τοῦ ψηφίσματος τὸ ὑπὲρ Θεοσίππου, εἰς ὃ λέγουσιν οἱ Νησιῶται ὅτι, ὁ ἀντιπῶν ποτε ῥήτωρ ἢ ἀρχων κατὰ τῶν ψηφισθέντων ἐκτὸς τοῦ ὅτι θά θεωρεῖται ἄτιμος ἐσχεῖ, θά πληρώνη καὶ τριακοσίους στατήρας ἐν τοῖς ἱεροῖς τῷ Ἀσκληπιῷ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ Ἀσκληπιεῖα ἀνιδρύνοντο εἰς λόφους δασώδεις, εἰς θέσεις ὑγείας καὶ εὐαέρους ἔξω τῆς πόλεως, δικαίως δύναται νὰ εἰκάσῃ τις καὶ μὲν τὸ μοναστήριον τοῦ προσφῆτου Ἰλίου, μάλιστα δὲ τοῦ Ταξιάρχου καὶ Προδρόμου· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς νεωτέρας πόλεως, ἐν κεντρικῷ λόφῳ ὑπάρχει ἐκκλησιδίον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἔχον ἐκατέρωθεν δύο μεγάλας ἐκκλησίας, τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ ἁγίου Παντέλεῆμονος, αἵτινες ἀπέχουσιν ἐξ αὐτοῦ σχεδὸν ἀνὰ παλαιοῦ σταδίου καὶ οἰκιάσχοντες νῦν ἐκ χρονίας νόσου καὶ πυρετοῦ θυσιάζουσιν ἀλέκτορα ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ἐγγύτατα τοῦ ναυιδίου ὡς τὸ πάλαι οἱ ἰατρευόμενοι ἐν τοῖς Ἀσκληπιεῖσι προσέφερον αἶγα ἢ ἀλέκτορα καὶ ἄλλα. Ἐκ συμικρῶν οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνεκάλυψαν μέγιστα. Ὁ Στράβων πληροφορεῖ ὅτι ἐν τῇ πόλει Νήσῳ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος πάνυ ἅγιος, ἡ δὲ τοποθεσία τούτου κατὰ τὰς πλείονας πιθανότητας εἶνε τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ ἁγίου Θεράποντος καὶ οὐχὶ τὸ πεντάλεπτον ἀπέχον τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἐν ἐπιλόφῳ θέσει κείμενον μοναστήριον τοῦ προσφῆτου Ἰλίου. Ἄρα γε ἄλλος ἦτο ἡ *Παροσία*;

Ἐπάρχει δὲ ἐν κραναῶν νησιῶν ἐπὶ τῶν βορειοανατολικῶν Κυκλάδων τῶν Ἐκατονήσων καλούμενον Δασκαλειό· ἔχει δὲ τοῦτο ἐπάνω τοίχους στερεοῦς, δεξαμενὰς καὶ σώζονται σωλῆνες ὑδραγωγείου καὶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀπέναντι, λίαν ἀκριβῶς, τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Σώζεται δὲ παράδοσις ὅτι

ἦτο τὸ πάλαι κοινὸν σχολεῖον. Ἐκ τῆς ἀρχαίας Νήσου προ-
 ἤρχοντο Ἀλκίβιος ὁ κισθροδός, καὶ Ἀλκίβιος ὁ ἀγαλαματο-
 ποιὸς ἐκτὸς τοῦ Θεοσίπου, Ἰρακλείτου καὶ Μυράμανα, οὓς
 ἀνέφερον.

Οἱ ἀρχαῖοι Νησιῶται ἐξετέλουν τοὺς δημοσίους ἀγῶνας
 εἰς τὸ Γυμνάσιον, κοινῶς Σεφερί, νησιδὸς ὀμαλωτάτης καὶ ἐ-
 πιμήκους πρὸς βορρᾶν τῆς νεωτέρας καὶ ἐγγὺς τῆς ἀρχαίας
 πόλεως. Αὐτόθι ὑπάρχει ναῖδριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γε-
 ωργίου οὗ τὸ ἔδαφος ἦτο ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ, ναῦς
 δὲ γαλλικὴ τὸ ἤρπασε τῷ 1868, ὀρμουσα ἐν τῷ λιμένι Να-
 σιωτῶν. Ἀκριβῶς δὲ ἀπέναντι τῆς νησιδὸς ταύτης ἐν παρα-
 λίᾳ τῆς μείζονος νήσου ἐκτελοῦσιν οἱ νεώτεροι τὰς ἵπποδρο-
 μίας καὶ διάφορα γυμνάσια ἐν ὠρισμένη ἡμέρᾳ καὶ κολυμ-
 βήσεις, σεμνυόμενοι ὅτι καὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἐκεῖσε ἐγυ-
 μνάζοντο.

Ἡ ἀρχαία πόλις Νασιωτῶν θὰ εἶχε πληθυσμὸν πέρα τῶν
 τεσσάρων χιλιάδων ψυχῶν, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τῶν σωζο-
 μένων ἐρειπίων· ὑποτίθεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς
 τοῦ μισαῖωνος, βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς εὐρέσεως οὐκ ὀλίγων νο-
 μισμάτων τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν
 Ἰσαύρων. Θαυμάσια ἐξ αὐτῆς φαίνεται ὁ πύργος τῆς Πο-
 ρροσελήνης· πεζῆ δὲ ἀπέχει τῆς νεωτέρας εἴκοσι λεπτὰ τῆς
 ὥρας.— Δὲν μνημονεύονται αἱ νῆσοι αὗται τοῦ Ἀπόλλωνος
 ἐν ὀλίᾳ τῇ βυζαντινῇ ἐποχῇ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δεικνύει ἀσημότη-
 τα καθότι· καὶ μέχρις ἐσχέτος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐθεωροῦντο τοιαῦται,
 ἐνῶ περιφανῆ ἐν τῇ Αἰολίδι ἀπέδειξε τὴν πόλιν τὸ ὑπὲρ Θεο-
 σίπου ψήφισμα ἐκεῖνο· καὶ ἐπὶ τῆς συγχρόνου μηδαμινῆ ἐ-
 νομίζετο ὡς ἐκ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν Κυθωνιῶν καὶ εἰς
 τὸν χάρτην δὲν ἐσημειοῦτο, μέχρις ὅτου ἐγὼ τὰ καθ' ἕκαστα
 ταύτης ἀφηγήθην.

Μεσαιωνικὴ πόλις ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Νήσου, λέγουσιν οἱ
 κάτοικοι, καὶ εἰς τὴν κατάρυτον ἐξ ἐλαιῶν θέσιν Ταλιάνι·
 διάφοροι σμικραὶ ἐνδείξεις προσμαρτυροῦσι τὴν βραχεῖαν ὑ-
 παρξιν αὐτῆς, ὡς ἐρείπια ὑπὸ τὴν γῆν κείμενα, πύθοι, στρώ-
 σεις ἐδάφους διὰ κανονικῶν λίθων, σωρεῖα ναϊδίων, νομίσμα-
 τὰ μεσαιωνικὰ ὡς εἶδον καὶ μάλιστα τῶν Αὐτοκρατόρων Μι-

χαλὸν τοῦ οἰνόφυλλου καὶ Βασιλείου τοῦ ἐκ δυναστείας τῶν Μακεδόνων. Κοινὴ παράδοσις σώζεται ὅτι, ὑπῆρχε πολίχνη καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλου τμήματος τῆς Νήσου, καλούμενον τῆς Πατερίτσας, ἐνθα σήμερον ὑπάρχουσι πρὸς τὴν νοτίαν παραλίαν συσσωρευμένοι ἐπέκεινα τῶν ἐνενηήκοντα καὶ μιᾶς καλυβῶν γαιοκτημόνων, αἱ πλείονες περὶ τὴν μέσην τῆς ἀκτῆς, αἱ δὲ περὶ τὸν μυχὸν τοῦ ὀμωνύμου κόλπου· μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων σώζεται ἡμικρημνὸς ναὸς βυζαντιανὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος ὡς καὶ ναῖδρια, ἐκ βῆθους δὲ τριῶν ποδῶν εὐρίσκουσι κατὰ σειρὰν ὀπτοὺς πλίνθους ἐν τῇ περιοχῇ τῶν ἄνω καλυβῶν. Ἄλλ' ἐγγύτατα καὶ ὀριζοντίως τῆς Πατερίτσας εἶνε ἡ νῆσος Ποροσελήνη· βεβαίως δ' οἱ Ποροσεληνῖται ὡς ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ σμικρότητος τῆς ἑαυτῶν νήσου θὰ εἶχον κτήματα ἐπὶ τῆς Πατερίτσας, καὶ ἐπειδὴ ἡ πόλις αὐτῶν δὲν φαίνεται ἐν τοῖς ἐπισκοπικαῖς καταλόγοις ἄνω τῆς ΣΤ', ἑκατονταετηρίδος, θὰ ἠρημώθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν Ζ'. αἰῶνα, ἴσως καὶ ἡ πόλις τῆς Νήσου ἡ ὑπάρξασα εἰς τὸ Δολάπι· κατώκησαν δὲ οἱ μὲν Νησιῶται εἰς τὴν λίαν ἐπιδεικτικὴν τότε θέσιν Ταλιάνι, ἐνθαρρυνθέντες πιθανῶς ἐκ τῆς πανωλεθρίας τοῦ ἀραβικοῦ στόλου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός· οἱ δ' ὀλίγοι Ποροσεληνῖται ἐπὶ τῆς Πατερίτσας—ἥτις σχετικῶς ἔχει τρεῖς μοναστήρια νῦν καὶ τέσσαρα τὸ ἄλλο τμήμα—καλουμένης καὶ θεωρουμένης ὡς γῆς τῶν ἑαυτῶν πατέρων ἦτοι Πατερία· ἄλλοι δ' ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῆς νήσου Γυμνοῦ, ἐνθα ὡς εἶπομεν ὑπῆρχε πρὸς νότον κώμη καὶ τειχύδριον ἐπὶ γηλόφου τινὸς καλουμένου Καστρί, καὶ νομίσματα βυζαντιανὰ εὐρέθησαν καὶ ἐρείπια σώζονται οὐκ ὀλίγα σχετικῶς. Ἡ εἰς τὸ Ταλιάνι ὄμως πόλις δὲν ἦν θησε πολυχρονίως ὡς δηλοῦσι τὰ εὑρεθέντα νομίσματα,—ὡς καὶ τὰ ἄλλα δύο νομίσματα—εἰμὴ ἐβίωσε δύο αἰῶνας καὶ κατηρειπώθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες ἐδήλωσαν πᾶν τὸ Αἰγαῖον περὶ τὰ τέλη τῆς Θ'. ἑκατονταετηρίδος. Ἄλλ' ὁ Μεσαίων, ἀπέναντι τῆς λαμπηδόνος τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων, εἶναι σκοτεινὸς ἐν πολλοῖς. Μετωκίζοντο λοιπὸν οἱ κάτοικοι ἐπὶ τῆς Νήσου, ὅτε μὲν εἶδῶ, ὅτε δὲ ἐκεῖ,

ἀναγκάζομενοι ὑπὸ τῶν περιστάσεων, πολὺ δὲ μᾶλλον εἰς τὴν θέσιν ἣν εὐρίσκεται ἡ σημερινὴ πόλις ἐπὶ νοτίου ἀκτῆς τῆς Νήσου καὶ κεκλεισμένη μέχρι χθὲς ἐντὸς εὐρυχώρου καὶ σπανίου λιμένος καὶ ἐγγὺς τοῦ κυριωτέρου στομίου αὐτοῦ· ἀλλ' ἕνεκα τῶν ἀβαθῶν στομιῶν τοῦ λιμένος προὔτιμησαν οἱ κάτοικοι αὐτὴν, ὥπως μὴ βλάπτονται ὑπὸ πειρατικῶν συμμοριῶν. Νησιῶται δὲ καὶ Ποροσεληνῖται θὰ ἠνώθησαν εἰς μίαν πόλιν κατὰ τὸν I' αἰῶνα καὶ ἀνύψωσαν τοιαύτην εἰς τὴν ζηλευτὴν τοποθεσίαν τῆς νῦν. Ἡ νεωτέρα πόλις τῶν Νησιωτῶν ἐσώζετο περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαιῶνος ὡς προσμαρτυρεῖ ὁ πύργος, κοινῶς νῦν κούλα, ὁ ἐν τῇ κεντρικῇ κορυφῇ αὐτῆς εὐρισκόμενος, ὅστις εὐκτιστος ὢν κατεστράφη ὑπὸ τοῦ κτήτου τὸ 1828, δαπανήσαντος ἑκατοντάδα ἡμερομισθίων ὅπως ἀνεγείρη ἀνεμόμυλον. Ὁ πύργος τῆς Νήσου, ὅστις δὲν φαίνεται ἐκ τοῦ πύργου τῆς Ποροσελήνης, ἔχει ἑκπαλαὶ πλησίον ναΐδριον τοῦ ἀγίου Ἰωάννου καὶ λέγεται ὅτι ἦτο σκοπευτήριον, μᾶλλον δὲ ἑαρινὴ οἰκία εὐγενοῦς τινὸς Ἐνετοῦ ἢ ἄλλου τινὸς ἱππότης καὶ ἴσως τοῦ Γενουηνοῦ Γατελουσίου, δουκὸς τῆς Λέσβου. Ἐκ τοῦ πύργου τούτου βλέπει τις ἐξηπλωμένην ἐνώπιόν του σήμερον πόλιν ἑλληνικὴν, τὸ Μοσχονήσιον, μὲ ζωὴν καὶ κίνησιν, τὰς κυκλάδας τῶν Ἑκατονήσων τὴν Ἰδην, τὸ περίφημον ὄρος τῶν ἐρώτων τοῦ Πάριδος καὶ τῆς Οἰνός, ἐντεῦθεν τὴν Λέσβον, τὴν μητρόπολιν τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν, καὶ ἐκεῖθεν τὰς Κυθωνίας, τὸν νέον φωστήρα ἐκ τῆς ἐπταφώτου λυχνίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅποια καὶ ὅποια ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ποιητικῆς ταύτης σκοπιᾶς κυριεύουσι τὸν νοῦν τοῦ φιλόστορος καὶ τοῦ ἀρχαιολόγου! Ἡ πόλις Νήσος ἀνέκαθεν ἐπιμήθη διὰ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, Νήσης ἢ Νύσου καλουμένου, καὶ ὑφίστατο καὶ μετὰ τὰ 1387 καὶ ὑπέκειτο τῷ θρόνῳ τῆς Ἐφέσου ἐκκλησιαστικῶς, πολιτικῶς δὲ τῷ ἀσιάρχῃ· κατεστράφη δὲ καὶ αὕτη ὡς καὶ ἄλλα· πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ ἐφοβήθησαν τὰς περιστάσεις οἱ κάτοικοι καὶ ἀπενύρθησαν εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Λέσβου, ὡς τινες ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας.

Ἡ νεωτέρα πόλις τῶν Νησιωτῶν ὠκίσθη ὀλίγον τι μετὰ

τὴν καθυσχύρασιν τῶν τότε πολιτικῶν πραγμάτων, οὕσα πλέον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πορθητοῦ, ὅστις καὶ εἰς τὰ παράλια ταῦτα ἐχρονοτρίβησεν ἐνεργῶν τὴν ἄλωσιν τῆς Μιτυλήνης· Λέσβιοι Τούρκοι ἐκ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Λέσβου, καὶ ἴσως ἦσαν εὐκατάστατοι Ἐκατονήσιοι νῦν ἐξισλαμισθέντες, ὡς τρανῶς λέγει ἡ παράδοσις, ἰδίχ δ' ἐκ τῶν χωρίων Κλειοῦς, Κυδῶνος, Μηστιγνῶν, ἦλθον καὶ κατώκησαν εἰς τὴν βόρειον πτέρυγα τοῦ πύργου τῆς πόλεως ταύτης ὡς κυρίαρχοι τῆς Νήσου καὶ κατόπιν οἱ Ἕλληνες ὡς ὑπηρεταὶ τῶν κρατούντων. Αἱ Κυδωνίαί^α κτίζονται περὶ τὰ 1580· ὀλίγον δὲ μεταγενεστέρως βλέπομεν ὅτι οἱ νέοι κάτοικοι τῆς Νήσου, *Μοσχονησιοὶ* ἤδη καλούμενοι, οὐκ ἔλαττον δὲ προφορικῶς καὶ *Νησιῶται*, ἤγειραν τὰ μοναστήρια, ἐξ ὧν τινὰ κηρύττουν περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ'. Ἐκατονταετηρίδος ὡς τὸ τοῦ Προδρόμου, καὶ ἀφιέρουν κτήματα διὰ διαθηκῶν ὡς τινες ἐξ αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ πρώην πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παΐσιου τοῦ Α'. Τὸ 1700 βλέπομεν ὅτι Ἕλληνες καὶ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ καταγίνωνται εἰς δημόσια ἔργα, οἷον κρήνας καὶ λοιμοκαθαρητήριον· ἀνέκαθεν δὲ ἐπετρέπη τοῖς πρώτοις νὰ κτίσωσι τὰ ἱερὰ αὐτῶν καθιδρύματα τὰ τε ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν ἐτιμήθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δι' ἐπισκοπικοῦ θρόνου τὴν 30 ἰανουαρίου 1766 ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ὁ *Μοσχονησιῶν*. Ἡ πανώλης κατέστρεψε πολλοὺς ἐκ τῶν Τούρκων καὶ λείψανά τινὰ συμποσούμενα εἰς εἴκοσιν οἰκογενείας ἔφυγον ἐκ τῆς πόλεως ταύτης τὸ 1813 εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν ἐστίας, μέχρι σήμερον δὲ οἱ ἐπίγονοι ἐκείνων ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν ὀνομάζονται *Γκιωνῆται*. Ἠθες ἦτοι Ἐκατονήσιοι, τὰ δὲ κτήματα ἠγόρασαν οἱ Ἕλληνες. Μακκρίζουσιν οἱ πρὸ τῆς παλιγγενεσίας ζήσαντες τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὡς *καλὸν καιρὸν*, διότι τὰ πάντα ἦσαν ἐν εὐθηνίᾳ καὶ πλουσιότητι. Πρὸ τοῦ 1821 ἡ πόλις τῶν Μοσχονησιῶν συνέκειτο ἐξ ἐπτακοσίων οἰκιῶν καὶ ἐκατὸν εἴκοσι μικρῶν καταστημάτων, καὶ ἀπῆρτιζετο ἐκ τεσσάρων χιλιάδων καὶ πεντακοσίων περίπου ψυχῶν ἑλληνικῶν· οἱ γὰρ ἦσαν οἱ αὐτοὶ ὡς θὰ εἴπωμεν παρακαταίτιον καὶ

εἶχεν ἓνα ἀγῶν, καθῆν καὶ τελώνην... Κατεστράφη δὲ τὴν τρίτην ἰουνίου, ἡμέραν παρασκευῆν, 1821 μετὰ τῶν Κυδωνιῶν ὑπὸ ἀτάκτων τουρκικῶν σιρῶν Λυδίας, Φρυγίας καὶ Μυσίας ἐναντίον τῆς γνώμης τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως ὡς ὁμολογοῦσι μικροὶ καὶ μεγάλοι, Κυδωνιάται καὶ Μοσχονησιῶται. Διὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν δύο τούτων ἑλληνικῶν πόλεων⁶ συνετέλεσε διὰ ἐνεργειῶν ὁ τότε τιμαριούχος τοῦ Ἀγιασματίου μετὰ τοῦ Ἀδραμυττίου παρὰ τῷ διοικητῇ τῆς Περγᾶμου, εἰς αὐτὴν τὴν δικαιοδοσίαν ὑπήχοντο αἱ Κυδωνίαι· οὕτω δὲ διετάχθη νὰ κατέλθῃ μετὰ στρατοῦ εἰς τὰς αἰολικὰς ταύτας ἀκτὰς ὁ σατράπης τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Κοτυαίου Δάδαζ. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος συγκείμενος ἐξ ἐξήκοντα καὶ ὀκτώ νεῶν διέσωσε τοὺς Κυδωνιῆς ὡς καὶ τὰ πλοιάρια τῶν Μοσχονησιῶν.⁷ Ἀμφοτέρων τῶν πόλεων οἱ διασωθέντες κάτοικοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ Πελοπόννησον, μέτοχος γενομένη ἡ πλειοτέρα μερὶς τοῦ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος.⁸¹ Τὸ Ἄργος, ἡ Τριπολιτσα, τὸ ἄρος Πέτα, ἡ Κρήτη, ἡ Κάρυστος, τὰ Ψαρρὰ, αἱ Ἀθῆναι εἶναι μάρτυρες τῆς ἀρετῆς τούτων.⁸² Μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων αἰκητόρων τῆς πλουσίας σήμερον Ἐρμουπόλεως ἦσαν οἱ Κυδωνιῆς καὶ Μοσχονησιῶται, αἵτινες εἶχον αὐτοῖσι ἰδίαν δημογεροντίαν.⁸³ Πολλὰ ὅμως ὑπέφερον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Παρσιανῶν.⁸⁴

Κένανδρος ἦτο ἡ πόλις τῶν Μοσχονησιῶν τετραετίαν ὀλόκληρον, αἱ δὲ Κυδωνίαι πενταετίαν, μέχρις αὐτοῦ ὁ Σουλτάν Μαχμουτ διέταξε τὸν ἡγεμόνα τῆς Λέσβου Μουσταφᾶν Κουλαξίζην νὰ συνοικήσῃ τὰ μέρη ταῦτα· παρευθὺς δ' αὐτος διέταξε τὰς ἐβδომῆκοντα καὶ πρὸς ἐκείνας ψυχὰς τῶν Μοσχονησιῶν — αἵτινες ἐκ τῆς καταστροφῆς ἐκρύβθησαν εἰς τὸ ἐπὶ νησιδὸς μοναστήριον τοῦ ἀγίου Γεωργίου, θεωρήσασαι τὸ πρᾶγμα ὡς ἐκ τῶν συνήθων τοῦ χρόνου, καὶ ἦλθον

(81) Πανελληνίαι Εὐθύνσεις.

(82) Ἄρχαια Παλιγγενεσία.

(83) Τριπολιτσα Ἀμπιλιὰς, εἰς τὴν «Ἱστορίαν ν. Σύρου» σ. 496 καὶ 540

(84) «Νεολόγος» καὶ «Κλίμα»

κατόπιν Ικέτιδες εἰς τὸν ἡγεμόνα — νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν δούς καὶ τὰ ἐπιτήδεια. Μόλις δὲ εἰσῆλθον αὐταὶ εἰς τὸν λιμένα γενικὴ οἰμωγὴ ἀντήχησεν εἰς τὸν ἀέρα, διότι νεκραὶ ἦσαν δύο ὀμακίμονες πόλεις, βχρυπενθεῖς δὲ καὶ λυσίκομοι ἦλθον ἐπὶ τῶν τῆς ἡμετέρας πόλεως ἐρειπίων, ἐφ' ὧν μόνη ἡ κραυγὴ τῶν ἐρημοσβίων πτηνῶν ἤκούετο. Ὁ ἡγούμενος τοῦ μωισαστηρίου τοῦ ἀγίου Γεωργίου Παΐσιος ἐτέλεσε τότε ἀγισμὸν ἐν τῷ ἐν τῇ πόλει ἐσθίμῳ ναῷ τῆς ἀγίας Τριᾶδος τὴν δεκάτην τρίτην Σεπτεμβρίου 1825, ἡμέραν ἱστορικὴν διὰ τὴν πόλιν τῶν Μοσχονησιῶν ὡς ἡμέραν ἐγκαινίων. Συναθροισθέντες δὲ ἀρκεταὶ οἰκογένειαι ἐποίησαν ἐν τῷ γηλόφῳ τῆς ἀγίας Εἰρήνης γενικὴν συνέλευσιν, ἐὰν ἔπρεπε νὰ κατοικήσωσιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταστραφείσης πόλεως ἢ νὰ νεοδηύσωσι πόλιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐπὶ τοῦ Ταλιάνι ὑπαρξάσης ποτὲ κατὰ τὸν μεσαῖωνα, προβλέποντες ὅτι ἡ τελευταία θὰ ἐδίδεν αὐτοῖς ὡς ναυτιλλομένοις μέλλον λαμπρότερον καὶ ζῶν καλλιτέραν· ἔνεκα ὅμως τῶν προτέρων φόβων ἀπερασίσθη νὰ κατοικισθῇ πάλιν ἡ ἐπὶ τῆς παλιγγενεσίας καταστραφείσα. Μέχρι δὲ τοῦ 1830 συνεπληρώθη ἡ πόλις καὶ ἀπετελέσθη πληθυσμὸς τριῶν χιλιάδων κατοίκων, οἵτινες ἔδιδον κεραλικὸν φόρον ἑπτὰ χιλιάδας γρόσια πρὸ τῆς καταστροφῆς, ἐστέλλετο δ' εἰς τὸ ἐν Γαλατῆ Κωνσταντινουπόλειος τέμενος τοῦ Κιλίτζ 'Αλλῆ πασᾶ ὡς βακούριον. Ἐξηγόρασαν τὰ κτήματα τὸ 1831 παρὰ τῆς κυβερνήσεως οἱ Κυδωνιᾶται μὲν ἀντὶ ἐνὸς ἑκατομμυρίου καὶ πεντακοσίων χιλιάδων γροσίων, οἱ δὲ Μοσχονησιῶται ἀντὶ τεσσαράκοντα χιλιάδων καὶ ἡ φορολογία τῶν τελευταίων ἦτο πέντε χιλιάδας τότε. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πρὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1832 ἔπεμψε τοῖς Μοσχονησιῶσι ἀρχιερέα νέον, ἐπειδὴ ὁ τέως ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι.

Μετὰ τὴν ἐπίνοσον ἡ πόλις τῶν Μοσχονησιῶν ἐκτίσθη ὑπ' αὐτῶν ὅπως ἀπήτουν οἱ χρόνοι καὶ αἱ περιστάσεις· ἀπὸ τότε δὲ παρῆλθεν ἡμίσεια ἑκατονταετηρὶς καὶ μετεβλήθη τὸσον πλουσίως νῦν ἔνεκα τῆς φιλοπονίας καὶ οἰκονομίας τῶν ἀστῶν, ὥστε ὁ εἰδὼς τὴν πρῶην πρόσοψιν καὶ κατάστασιν δὲν ἤθελε γνωρίσει τὴν πόλιν. Δικαίως δὲ ὁ ἀντισυνταγμα-

τάρχης Κάρολος Ούιλσον γράφων τὸ 1880 περὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Ἀνατολῇ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, μεταξὺ ἄλλων ἔλεγεν ὅτι: «Ἐν Μασσαρονίῳ ἀναπτύσσεται ταχέως σπουδαία πόλις, ἀμιλλωμένη κατὰ τὴν ἐμπορικὴν σημαντικότητά πρὸς τὰς Κυδωνίας». ²¹ Εἰς δύο τμήματα δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν πόλιν ὡς ἐκ τῆς ἀμφιθεατρικῆς καὶ χαριέσσης θέσεως εἰς νότιον καὶ βόρειον πτέρυγα. Ἡ ἀγορὰ εὐρίσκεται ἐν ὄλῃ τῇ νοτίᾳ παραλίᾳ καὶ προ τῆς παλιγενεσίας ἦν θάλασσα, ἰδίᾳ τὸ κεντρικὸν μέρος, καὶ ἐπέκεινα τῶν διακοσίων καὶ εἴκοσι καταστημάτων λιθίνων συνιστῶσιν αὐτὴν· ἐκ τούτων δ' εἶνε ἐξήκοντα δύο παντοπωλεῖα, εἰς ἃ εὗρηται οἰνωῶνες καὶ διύλιστήρια ρακῆς, δύο ἀτμομηχαναὶ ἀλεύρων καὶ ἐλαιῶν, δώδεκα ἐλαιοτριβεῖα, ὅκτω σαπωνοποιεῖα, δέκα καὶ πέντε ὑποδηματοποιεῖα, ἕξ ἀρτοποιεῖα ἐνθα κατασκευάζεται καὶ διπυρίτης, δέκα καὶ πέντε μεγάλα καρφεῖα, καὶ πολλὰ ἀποθήκαι· φωτίζεται δ' ἅπασα ἡ πόλις δι' ἐβδουμήκοντα ἕξ φανῶν. Κυβερνητικὰ καταστήματα δὲ τὸ διοικητήριον, τὸ λιμεναρχεῖον, τὸ τελωνεῖον, τὸ ὑγειονομεῖον καὶ τὸ πρωτοδικεῖον ὃ λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1881 καὶ ἡ δημαρχία ἀπὸ τοῦ 1869. Ἐχει συνοικίας τέσσαρας καὶ μίαν βόρειον καὶ κατ' ἐπίσημον στατιστικὴν οἰκίαν χιλίας ἑκατὸν ἐνενηκοντα δύο πρὸ ἐξαιτίας, αἵτινες εἶναι λιθιναί, διώροποι καὶ τριώροποι πεποικιλμένοι διὰ χρωμάτων λευκοῦ, ροδόχρου, πρασίνου καὶ κιτρίνου, δι' ὧν ἡ πόλις καθίσταται θελκτικὴ ὡς καὶ αἱ μεγάλαι καὶ ἐκτενεῖς ὁδοί, αἵτινες ἐλιθωστρώθησαν ἀπὸ τοῦ 1873. Σποράδην ὅμως ἐντὸς τῶν συνοικιῶν ὑπάρχουσι πενήκοντα καταστήματα ἐξ ὧν δύο φαρμακεία καὶ ἐννέα ὑφασματοπωλεῖα. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους ὑπολογισμοὺς αἱ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως εἶνε χίλια ὀκτακόσια. Διακριτικαὶ δὲ οἰκοδομαὶ αὐτῆς εἰσιν αἱ λαμπροὶ ναὶ οἵτινες ὡς ἐκ τῆς ἐπιλόφου θέσεως δεικνυνται ὡς ἀνακτόρια· εἰσὶ δὲ οὗτοι: ὁ Ταξιαρχου ἀνηγέρθη λαμπρῶς τὸ 1873, ὁ λιαν προσοδοφόρος καὶ περικαλλῆς τῆς Παναγίας τὸ 1882, ὁ τῆς ἁγίας Τριάδος τὸ 1865, ὁ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὁ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ ὁ ἕξωθεν τῆς πό-

λεως κομψός ναός τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐνθα κοινὸν ταφεῖον ἀπὸ τοῦ 1882· πάντες δὲ οὗτοι ἔχουσι ὑψηλὰ κωδωνοστάσια καὶ ἐν ὄλῳ δέκα ἱερεῖς. Προσθετέον σὺν τούτοις καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς παλάτιον τοῦ συμπολίτου ἀρχιερέως Ἀγαθονικεῖας Γρηγορίου, ἐνθα νεοσύστατος ἐαρινὴ συνοικία μετὰ μελλοκτίστου ναοῦ τῆς ἁγίας Εἰρήνης εἰς ἣν πρὸ τοῦ 1858 οὐδ' ἐν οἴκημα ὑπῆρχεν.

Ἡ πόλις τῶν Μοσχονησίων ἔχει πληθυσμὸν 8000 ψυχῶν καὶ κατοικεῖται ἀποκλειστικῶς παρ' ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἤθελεν ὁ πληθυσμὸς νὰ εἶναι μείζων, ἐὰν οἱ κάτοικοι ἐνυμφοῦντο ἐνωρίτερον καὶ οὐχὶ 40 ἢ 50 ἐτῶν γυνή τε καὶ ἀνὴρ, ἀλλ' ἡ νέα γενεὰ δαίκνυται ὀρμητικωτέρα. Κεῖται δὲ ὑπὸ τὴν 39 μοῖραν καὶ 25 λεπτὰ βορείου πλάτους καὶ 24 καὶ 25 μῆκους ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Παρισίων· ἡ οὕζησις τῆς μείζονος ἡμέρας ἢ νυκτός εἶναι 15 ὥρων καὶ 4 λεπτῶν. Ἐκατέρωθεν ἔχει θαλάσσας καὶ ἕδαφος γονιμώτατον πέριξ καὶ τὸ πλεῖον δενδρσκαπές, ἐνεκα δὲ τούτου καὶ κλίμα ὑγιέστατον ἔχει, καὶ θερινὰ ἐνδιαιτήματα τῶν πέριξ τὰ πλείονα μίνασθήρια τῶν νήσων τούτων καθίστανται. Ἐν τῇ κλιματολογίᾳ τῶν μερῶν τούτων ἔχει σελίδα τὸ ψῦχος 7 πρὸς 8 ἰανουαρίου 1850 ὅπερ κατέκρυσε τὰ δένδρα. Ἡ εὐλογία ἀπέστειλεν εἰς τὰ πλουτώνεια βασίλεια τὸ 1872 πολλὰς ψυχὰς ὡς καὶ ἄλλοτε. Ἀνθεῖ δὲ ἐν τῇ πόλει καὶ ἡ μακροβιότης πρὸ πενταετίας ἀπεβίωσε γηραλέος ὑγιῆς ἐτῶν 109, ἕτεροι 101. Δύο ἰατροὺς ἐπιστήμονας ἔχει ἡ πόλις ἐξ ὧν ὁ ἐνάρετος Γεώργιος Φλώρος διακρίνεται. Ἡ δ' εὐτεχνία ἔλαττον δὲν κατατίθεται· ἡ προμήτωρ μου ἐγέννησε 19, πολλὰ 12, μία δὲ καὶ 22. Ἡ λειψυδρία πρὸ χρόνου ἤτο ἐπαισθητὴ ἐν τῇ πόλει· μεταχρυσεύθησαν δὲ τὰ ὕδατα τοῦ Μόσχου ἕκτην φορὰν ἔκπαλαι καὶ διὰ τὴν τελευταίαν γενομένην τὸ 1876 ἡ δαπάνη ὑπερέβη τὰς χιλίας λίρας, καὶ τριακοσίας διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν νερῶν τοῦ ἐμπροσθιοῦ, οὗ αἱ πηγαὶ εὗρηνται πρὸς βορρᾶν τοῦ βουνοῦ τοῦ Ταξιάρχου ἐνθα καὶ στρῶμα γαιανθράκων φαίνεται³⁵. κρῆναι δὲ μεγάλ-

(35) Περιέργη δὲ εἶνε τὰ ὀνόματα τῶν κρηνῶν ὡς Ἐμπροσθινός,

λαι πέντε εἰσὶν ἐν τῇ πόλει καὶ διὰ τὸ κτίριον μιᾶς ἐξωδεύ-
θησαν ἐξήκοντα λίραι χάριν φιλοκαλίας· κινστέρνας ἔχουσι
μερικαὶ οἰκίαι, φρέατα δὲ τὰ πλείστα καταστήματα τῆς ἀγο-
ρᾶς. Οἱ γηραλέοι λέγουσιν ὅτι, ὡς ἔχουσι ἐκ παραδόσεως
οὐδέποτε ἡ πόλις ὑπέστη ἐκ σεισμοῦ, μολονότι ἐσχάτως ἡ
Μιτυλήνη ἔπαθεν ἀρκετά. Ἀπὸ τῆς ἐπανόδου δὲ συνέβησαν
τρὶς πυρκαϊαὶ μέχρι τοῦδε: τὴν α'. ὀκτωβρίου 1852 ἐ-
κάησαν τέσσαρα σημαντικὰ καταστήματα ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ
ἡ ἀξία αὐτῶν ὑπελογίζετο ἄνω τῶν 200,000 γροσίων (τριή-
μερος δ' ἦν ὁ γράφων καὶ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἐώραζον τὰ
καλυμθηθῆκιά του. καθ' ἣν αἱ Μοῖραι καταβαίνουσι καὶ μοι-
ράζουσι τὸ νεοτεχθὲν ἢ τὴν τύχην κάλλιον διόριζουσι· ἐθε-
ωρήθη δὲ τὸ πῦρ ὡς κάλλιστος οἰωνός)· τὴν 13 φεβρουαρίου

Ἐπίσης. Κάτω, Κρηνηλάκι, καὶ Καλλιφρότη ἀγορᾶς ἦν ἐ-
δάπτισα εἰρωνεῖον τινὰς φιλοπρόιτους.

(36) Ληξιαρχικὴ κίνησις ἐν Μοσχονησίῳ.

Ἔτη.	Βαπτίσαις.	Γάμοι.	Κηδεῖαι.
1873	57	39	68
1874	122	35	95
1875	129	32	91
1876	136	29	83
1877	124	43	115
1878	92	39	135
1879	86	50	62
1880	105	32	79
1881	116	45	83
1882	106	35	84
1883	100	36	66
1884	105	42	98
1885	92	34	82
1886	135	28	88
1887	128	35	102
1888	160	56	89
1889	134	39	73
1890	138	36	83
1891	136	39	64
1892	137	36	64
1893	118	44	98

1863 μία οίκια αξίας 300 λιρών, κατὰ δὲ τὴν 8 αὐγούστου 1877 οίκια 13 καὶ ἡ ζημία ἠριθμήθη ἄνω τῶν 500,000 γροσίων, ὀλίγον δὲ ἔλειψεν ἡ ἡμίσεια πόλις νὰ γίνῃ παρανόλωμα τοῦ πυρός· ἀντὶ δὲ ἑκατὸν λιρῶν ἔφερον οἱ κάτοικοι δύο πυροσβεστικὰς ἀντλίας καὶ διωργάνωσαν πυροσβεστικὸν σῶμα ἐκ τριάκοντα δύο ἀτόμων.

Κατ' ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει τῶν Μοσχονησιῶν δύο γραμματοδιδασκαλεῖα· τὸ ἓν ἐν τῷ μετοχίῳ τῶν Ἰσθίων ἐνθ' ἐδίδασκε κατὰ τὰ 1807 ὁ προηγούμενος τῶν Ἰσθίων Θεοδόσιος, κατόπιν δὲ ὁ Ἀκάκιος Σάμιος παρέδιδεν ἀρχὰς ἐλλήνων συγγραφέων μεθ' ἱερῶν καὶ μαθηματικῶν· τὸ δ' ἕτερον ἐν τῷ τότε καθεδρικῷ ναῷ τῆς Παναγίας, εἰς ὃ ἐδίδασκε τῷ 1806 Θεοδωρὸς τις Πελοποννήσιος, καλλιγράφος τε καὶ ὀρθογράφος ὡς ἐκ διαθηκῶν βλέπομεν. Μετὰ τὴν Ἐπάνοδον ὑρίσταντο τεσαῦτα, ὅσοι καὶ ναοὶ ἦσαν· ἅπαντα δὲ ἠράνισεν ὁ χρόνος ἕως τὸ 1861· ἀλλὰ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν δεκαετηρίδα ἀνενώθησαν ὑπὸ κυριῶν καὶ ὑπῆρξαν 6 μετὰ νηπίων 105 περίπου. Δημοτικὴ σχολὴ ἐγένετο τὸ 1839 ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου, ὡς καὶ νῦν, ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ ρέκτου Μοσχονησιῶν Καλλινίκου· ἐλληνικὴ δὲ ἐπὶ Κυρίλλου τὸ 1865, ἐδίδαξε δὲ πᾶν εὐδοκίμως ὁ διδασκαλὸς μου Στυλιανὸς Μεταξῆς, καὶ ἐπὶ Παΐσιου τὸ 1876 ἐγένετο ἐντελὲς σχολαρχεῖον, σχολάρχου τότε ὄντος καὶ ἱεροκήρυκος τοῦ συμπολίτου Θεοκλήτου τοῦ νῦν Κρήνης. Ἐνεοδημήθησαν δὲ αἱ σχολαὶ αὗται λαμπρότερον καὶ ἐγγὺς αὐτῶν κορυφὸν ἐπισκοπεῖον, δημαρχεῖον δὲ οὗ, ἐφ' ὧν ἐτίθη ὁ θεμέλιος λίθος μετ' ἐπιγραφῆς καὶ ψηφίσματος ἐπὶ μεμβράνης καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ τὴν 5 Μαρτίου 1880, ἡ δὲ δαπάνη τῆς ἀνιδρύσεως ὑπερέβη τὰς 1300 λίρας, τὰ μᾶλα δὲ συνετέλεσεν ὁ ἀρχιερεὺς Παΐσιος ὡς καὶ οἱ πρόκριτοι· διέπρεψαν δὲ ἐν πολλοῖς· ὁ Μιλτιάδης Μαυριδόγλου, ὁ Χατσηὸς Σταῦρος Χατσηὸς Δημητρίου, ὁ Εὐστράτιος Χ. Διαμαντῆς, ὁ Ἰωάννης Βαρεῖξ, ὁ Παναγιώτης Ζάχος, ὁ Εὐστράτιος Χ. Ἀποστόλου, ὁ Ἐμμανουὴλ Χρηστίδης, ὁ Ἰωάννης Μισοκέφαλος, ὁ Ἀθανάσιος Χ. Ἰωάννου, καὶ ἄλλοι· ἰδίχ δὲ διεκρίθη διὰ τὸν κοινοτικὸν ζῆλον καὶ δικαιο-

σύνην ὁ Κωνσταντῖνος Νικολαΐδης, ὃν πρό τινος ἐκλαυσεν ἡ πόλις ὡς πατέρα.

Αἱ θυγατέρες τῶν Μοσχονησίων ἐφοίτων θαρραλέως εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν μέχρι τοῦ 1864· ἐνθουμούμεθα δεσποινίδας εἰκοσαετῆς ἐρχομένας ἐν αὐτῇ καὶ δὲν συνέβη ἀπευκατῶν τι ὡς πρὸς τὴν αἰδῶ καὶ χρηστότητα· τινὲς δὲ ἀπόφοιτοι ἤνοιγον ἰδιωτικὰ παρθεναγωγεῖα. Ἰδρύθη εὐκτιστον παρθεναγωγεῖον ἐν κεντρικῇ ὁδῷ εἰς ὃ ἐδαπανήθησαν πρὸς νεόδημους 300 λίραι καὶ ἀμέσως ἐνεκκινήθη τὴν 25 μαρτίου 1873. Ἡ συμπολίτις Περσερόνη Κύνκινα ἐδίδαξε καὶ διήκουνε δεκαετίαν ἐλόκληρον ἐν αὐτῷ, ὄντι δημοτικῷ καὶ ἑλληνικῷ, εἶτα δὲ ἡ Θεοδότη Πάππη. Τὸ νέον παιδαγωγικὸν σύστημα εἰσήχθη ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τούτοις τὸ 1883 ἀτελέστατον μέχρι τοῦδε. Κανονισμὸς δ' ἐγένετο ἐντελέστερος τὸ 1885 ὑπὸ τοῦ Σμύρνης Βασιλείου. Ἐφοίτησαν κατὰ τὸ 1888 εἰς μὲν τὸ ἀρρεναγωγεῖον παῖδες 270, εἰς δὲ τὸ παρθεναγωγεῖον 240 κοράσια ὑπὸ 6 διδασκάλου καὶ 3 διδασκαλίσσας, ὧν ἡ ἐτησίαι μίσθωτις ὑπερέβαινε τὰς 315 λίρας· τότε ἀνήγειραν νηπιαγωγεῖον δαπάνῃ 500 λιρῶν. — Οἱ Κυδωνεῖς δαπανῶσι δὲ πλεον τῶν 1600 λιρῶν.

Τὰ οἰκονομικὰ τῶν σχολῶν εἶνε ἀνθηρότατα, διότι πόρους ἔχουσι: 1) τὸν τοπικὸν φόρον ἀπαρτιζόμενον νῦν ἐξ 630 λιρῶν ἐξ ὧν ἡ μισθοδοσία τῶν διδασκάλων, ἡ ἐπιχορήγησις τοῦ ἀρχιερέως, ἀγροφυλάκων, καὶ ἄλλων· 2) τὰς μοναστηριακὰς προσόδους αἵτινες ἐτησίως ἀνέρχονται τῶν 115 λιρῶν· 3) ἐκ γάμων 1 τοῖς 100 ἐπὶ τῆς λαμβανομένης προικῆς, οὗτος δ' ἐθισπίθη ἀπὸ τοῦ 1864· ὥστε ἐκ τῶν δύο τελευταίων ἐγένετο τὸ προρρηθὲν ποσὸν δι' οὗ οἱ κάτοικοι λαμπρότερον ἀνίδρυσαν τὰ ἐκπαιδευτήρια αὐτῶν νῦν.

Βιβλιοθήκη δὲν ὑρίσκατο ἐν τῇ πόλει μέχρι τοῦ 1872· ὅτε δ' ἀπεβίωσεν ὁ Μοσχονησίων Κύριλλος δι' ἀναφορᾶς οἱ κάτοικοι ἐζήτησαν παρὰ τῶν πατριαρχείων ὅπως τὰ ὀλίγα βιβλία ἐκείνου, σχεδὸν εἴκοσι, μείνωσιν ἐν τῇ σχολῇ ὁ πατριάρχης "Ανθιμος ὁ 5'. ἔγραψε πρὸς τὸν Σμύρνης Μελέτιον τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἑκκλησίας. Τὴν ἑλλειψιν τοιοῦτου κειμηλίου αἰσθανόμενος ὁ Εὐστράτιος Ι. Δράκος, τὴν ἐ-

διὰν βιβλιοθήκην ἀφιερῶσι τῇ πατρίδι τῇ 17 ὀκτωβρίου 1879 χάριν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, εὐσεῆς ἀξίας 6000 γροσίων, οἱ δὲ εὐγνώμονες συμπολίται ἐπισήμως ἀνεκήρυξαν αὐτὸν ἕνα τῶν μεγάλων εὐεργετῶν. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Μοσχονησιῶν Παΐσιου τοῦ Β'. ἐδωρήθη ὑπὸ τῶν κληρονόμων ἐκείνου ἡ βιβλιοθήκη εἰς τὰ σχολεῖα ἀξίας τριῶν χιλιάδων γροσίων. Ἀξία μνηίας εἶνε καὶ ἡ δωρεὰ τῆς Ἀἰνέ χανοῦμ, θυγατρὸς τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἰσμαήλ πασχ' αὕτη περιηγουμένη τὰς θαλάσσας τοῦ Αἰγαίου χάριν υγιείας, ἐβρῆσεν αὐτόθι τὸ 1874 καὶ διῆλθε πολλὰς ἡμέρας ἐν εὐφροσύνῃ εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Μόσχου καὶ Πέρα Μόσχου· τότε δ' ἐπεμύεν εἰς τὴν πόλιν ἐκ πέντε χιλιάδων καὶ πεντακοσίων γροσίων δῶρον εἰς τὰ σχολεῖα, διὰ δὲ τῶν χρημάτων τούτων ἠγοράσθη παραπλεύρως τῶν ἀρρεναγωγείων πρὸς εὐρυσιν ἐκτενὲς γήπεδον. Ἀναγνωστήριον αἱ «Ἐκατόνησοι» συνεστήθη τὸν χειμῶνα τοῦ 1872· εἰς μᾶκταν ὅμως ἐνεγράφησαν 52 ἄτομα, διότι βραχύδιον ἦτο· ἡ δὲ ἀνασύστασις διήρσεσε φρικτὰ τὸν τόπον.

Ἐπαύρου ἔδρα εἶνε νῦν ἡ πόλις τῶν Μοσχονησιῶν· πρὶν τῆς καταστροφῆς ἦτο ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ νομάρχου τοῦ Ἀρχιεπελάγου, Λέσθου, ἢ Ἀἰβάτσι· τὸ παρὰ τὸν Σχάμανδρον τῆς Τρωάδος, κατόπιν δὲ Προύσης εἰς τὸν δῆμον Κυδωνιῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1868 εἰς τοῦ Ἀρχιεπελάγου, εἰς τὴν διοίκησιν Λέσθου. Τὴν δικαιοσύνην ἀπήρτιζον ὁ μουδῆρς, ὁ ἀρχιερεὺς καὶ 4 δημογέροντες συνεδριάζοντες δις τῆς ἐβδομάδος. Τὸ 1878 ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ τέως πρωθυπουργὸς Σαδίκ πασχῆς, γενικὸς διοικητὴς τοῦ Αἰγαίου, καὶ εἶδεν ἐκ τοῦ σύνεργου τὴν αὕξησιν καὶ τὸν ὄργανισμόν αὐτῆς, ἐνήργησε δὲ παρὰ τῇ κυβερνήσει νὰ ἀνυψωθῇ ἀπὸ δήμου (μουδερλίκι) εἰς ἐπαργίαν (καῖμακαυλίκι)· καὶ οὕτω ἐγένετο τὸ ἔαρ τοῦ 1880 χωρὶς νὰ ἀνυψωθῶσιν οἱ ὑφιστάμενοι φόροι, — οἱ φορολογούμενοι κατὰ τὸ 1888 ἦσαν 1550 — αἵτινες ἦσαν μέχρι τοῦ 1886: κτηματικὸς μὲν 40,679, στρατιωτικὸς δὲ 54,000 καὶ ἐπιτηδεύματος 11,604, ἐν ὧν δὲ εἰς 106,283 γροσία, τὸ ἐπόμενον δὲ ἔτος εἰς 114,642 καὶ τὸ παρεπόμενον εἰς 122,400. Λαμβάνει δὲ τὸ κεντρικὸν ταμεῖον ἐκ τῆς πόλεως

ταύτης τοὺς φόρους 132,400, ἐκ δεκάτης ἐλαίων 120,000, ἐκ καλοκαιρινῶν 23,000, ἐκ τελωνειακῶν εἰσπράξεων 103,638, καὶ ἐξ ἄλλων.

Καὶ ἐπισκόπου ἔθρα εἶνε ἡ πόλις τῶν Μοσχονησίων. Αὐτὴ ἐπισκοπαὶ Περσεελήνης καὶ Νήσου φαίνονται εἰς τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους, σωζόμεναι ἢ μὲν πρώτη πέρα τῆς Γ'. ἑκατο.ταετηρίδος, ἢ δὲ δευτέρα ἀπ' ἀρχῶν τοῦ μεταίωνα μέχρι τοῦ 1387, ὑπαγόμεναι ἢ μὲν εἰς Λέσβον ἢ δ' εἰς Ἑρσεσον ἄλλ' ἕως τοῦ 1650 οὐδὲν γνωστὸν περὶ τῆς ἐκκλησίας Νήσου, μέχρι δὲ τοῦ 1763 ἦτο ἐξαρτία πατριαρχικὴ καὶ κατόπιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης Νεοσφύτου ὡς ἐνορία. Το 1763 ἤρπασεν αὐτὴν ὁ Μιτωλήνης Ἄνθιμος καὶ τὸ πατριαρχεῖον δίδωσιν ἀμέσως εἰς τὸν Σμύρνης Καλλίνικον, ὅστις χειροτονεῖ ἐπίσκοπον ταύτης καλούμενον ὁ Μοσχονησίων. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1872 οἱ Μοσχονησιοὶ ζητοῦσι τὴν κατάργησιν τῆς ἐπισκοπῆς λόγῳ ἀκαίρου οἰκονομίας, τὸ δὲ φθινόπωρον τοῦ 1878 οἱ Σμυρναῖοι αἰτοῦσιν ἵνα τὰ ἀστυγείτονα αὐτῶν χωρὶά τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν Ἑρσειῶν ἐκκλησίαν λάβωσι, δίδοντας εἰς ἀνταλλαγὴν τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην ἄλλ' ἀμφοτέρων τὰς αἰτήσεις ἀπορρίπτει ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Ἡ ἐπισκοπὴ τῶν Μοσχονησίων εἶνε ἡ τελευταία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἢ δ' ἀρχιερατικῆ ἐπιχορήγησις εἶναι ἐτησίως 120 λίραι μετὰ τῶν προσόδων τῶν κτημάτων τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τυχερὰ πολλά.

Ἐπίσκοποι Μοσχονησίων διετέλεσαν ἀφ' ἑκατονταετηρίδος μέχρι σήμερον οἱ ἐπόμενοι: Α'.) Γαβριὴλ ὁ Σμυρναῖος, χειροτονεῖται Μοσχονησίων ἐν Σμύρνη δ' ἀπριλίου 1766, γίνεται Πατρῶν καὶ εἶτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.—Β'.) Κύριλλος, χειροτονεῖται κ' μαρτίου 1768. Ἐδειξε τὴν ἀπαιτουμένην μέριμναν πρὸς κόσμησιν τῆς πόλεως.—Γ'.) Παῖσιος ὁ Μοσχονησῖος τὸ 1793, φιλόπατρις καὶ φιλόμουσος· γίνεται μητροπολίτης Βάρνης τὸ 1800 καὶ εἶτα Σωζοπόλεως.—Δ'.) Διονύσιος ὁ Βυζάντιος, τὸ 1800 αὐγούστου κ'. φιλάσθετος εἰς ἄκρον.—Ε'.) Βαρθολομῆος ὁ Λέσβιος, τὸ 1818 Σεπτεμβρίου 18. Οὗτος διέσωσε τοὺς ἐ-

πισκοπικούς κώδικας ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1821. Εἶτα δὲ Καλαβρότων καὶ Λίγαλειας.—Γ'.) *Καλλίνικος* ὁ Μοσχονήσιος τὸ 1832 Ἰανουαρίου ἰ. χειροτονεῖται ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀνρηλιουπόλεως καὶ μετὰ μῆνα διορίζεται Μοσχονησίων. Στασιαστὴς ἔμμεσος τῇ πόλει, ἀσυμβίβαστος δὲ μετὰ τῶν ἀρπάγων ἔζησεν ἡμισὺν αἰῶνα πλὴν ἔτους ἐν τῷ Ἀθῶνι.—Ζ'.) *Μελέτιος* ὁ Λαρισσαῖος τὸ 1842. Σκιὰ καὶ οἰνοφλυγίας τύπος, ὡς ἐκ τούτου παύεται ἀπὸ ἐξετέλειαν τῆς ἐκυτῶν διαθέσεις οἱ ἀμουργοί.—Η'.) *Κύριλλος* ὁ Σμυρναῖος τὸ 1855 Ἰουνίου ιγ'. Σφόδρα ἐπιπληκτὴς τῶν δαισιδαμονικῶν τοῦ ποιμνίου του, φιλόμυσος καὶ ζηλωτής.—Θ'.) *Παῖσιος* ὁ Σμυρναῖος τὸ 1872 ἀπριλίου θ'. Πρωτοβουλὴ δ' αὐτοῦ ἐγένοντο ἐν τῇ πόλει δημόσια καθιδρύματα ἀξίας μεγάλης, ἐπέκεινα δὲ τῶν δέκα χιλιάδων λιρῶν ὁ ἀναξ τὸν ἐτίμησε διὰ τοῦ παρασήμου *Μετῆτιέ* δ' ἰ. τάξεως, τὸ πατριαρχεῖον ἀνέθηκε τρεῖς ἐξαρχικὰς αὐτῷ ἀποστολάς καὶ οἱ ἐπαρχιωταὶ δι' ἄκρας ἀγάπης καὶ ἐγκολπίου ἀξίας ἐζήκοντα λιρῶν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου ἐγνώρισαν οἱ Μοσχονήσιαι ὅτι, ἡ ἐπισκοπὴ εἶνε τὸ παλλάδιον τῆς πατρίδος.—Ι'.) *Γεώργιος* ὁ Ψαρριανός, τέως Ἀμριπόλεως, ἐκλέγεται Μοσχονησίων¹⁷ τὸ 1882 αὐγούστου κε'.

Παρήχθησαν δ' ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἱεράρχαι κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα οἱ προσεκηθέντες Μοσχονησίων Παῖσιος καὶ Καλλίνικος, ὁ Κῶου Κύριλλος, ὁ Σάμου καὶ εἶτα Δημητριάδος Γρηγόριος, ὁ Ἀγαθονικείας Γρηγόριος, καὶ ὁ νῦν Κρήνης Θεόκλητος.

Οὐδαὶς ἀμφιβάλλει ὅτι τὰ *μικροστήρια* τὰ ἐπὶ τῶν νήτων τούτων εὐρισκόμενα ἦσαν καὶ ἐπὶ τῆς μεταωνικῆς ἐποχῆς, οἱ δὲ νῦν κρατοῦντες ἐχορήγουν ἀδείας ἀνιδρύσεων τριούτων ἐπὶ ἱερείων προγενεστέρων. Ἐνεοδημήθησαν δὲ ταῦτα ὡς ἐκ πολλῶν τεκμηριούμεθα τὰ πλείστα κατὰ τὴν 17'. ἐκατοντα-

¹⁷ Ἡ ἀλλ' ἔργαζομαι ἔδοξέ μοι πληροφάνην ὅτι ἐξηλίγη 28 Σεπτεμβρίου, ἢ 29 ἢ καὶ ἐν τῇ βιογραφίᾳ αὐτοῦ. ὅσα ἔδωκ πῶς πολιτεῖται πρὸς τοὺς φίλους.

ετηρίδα ἐξ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας τῶν Μοσχονησίων καὶ ἴσως ὡς ὑγιεινὰ ἐνδαιτήματα. Τὰ μοναστήρια ταῦτα εἶνε ἑπτὰ ἐνοριακὰ, πέντε δὲ ἐπὶ τῆς μείζονος νήσου καὶ δύο ἐφ' ἐτέρων νησιδίων· εἰσὶ δ' ὀνομαστὶ ταῦτα. Α'.) Ἡ *Παραγία* τῆς *Λέκκας* ἀνεκτίσθη μετὰ τὴν ἐπάνοδον λαμπρότατον καὶ εὐρυχωρότατον, θρίθει δὲ κατοίκων τὸ θῆρος, ὡς καὶ τὸ τοῦ *Προδρόμου*—ἐπίσης δὲ καὶ τὸ τοῦ ἁγίου *Νικολάου* καὶ ἁγίας *Παρασκευῆς*, ἀμρότερα κτήματα *Κυθωνίων*.—Β'.) Ὁ *Ταξιάρχης* κομψὸν καὶ εὐκτιστον καὶ ἕνεκα τῆς μαγευτικῆς θέσεως προτιμᾶται ὑπὸ τῶν εὐθυμούντων καὶ νεονύμφων.—Γ'.) Ὁ *Προφήτης Ἠλίας* εἶνε τὸ πρῶτον ὀλοκαύτωματῆς καταστροφῆς ὡς ἐκ τῆς θέσεως, καὶ σχεδὸν ἐν ἐρειπιῶδει καταστάσει διατελεῖ.—Δ'.) Ὁ Ἅγιος *Δημήτριος* ἔς τὰ *Σέλινα* κεῖται ἐπὶ βορείου ἀποκρήνου παραλίας τοῦ ἐλαιορύτου ἀνατολικοῦ βουναρίου τῆς *Πατερίτσας*, ἀνεγερθὲν ἐσχάτως λαμπρῶς· θελκτικὸν δὲ τὸ καθιστᾷ ἡ θεὰ ὅλης τῆς *Θαλάσσης* τοῦ *Ἰδαίου κόλπου*· αὐτόθι οὐδὲν ἕχνος ἀρχαίας οἰκήσεως φαίνεται ὡς καὶ εἰς τὸν *Μόσχον*.—Ε'.) Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι *παραπλεύρως* τοῦ ἄνωθι, εἶνε δὲ ὅλως ἐρειπιῶν· ἀνατολικῶς δ' αὐτοῦ εἶνε ἡ ἄκρη *Μαυρομύτη*.—Σ'.) Ὁ Ἅγιος *Γεώργιος* εὐρίσκειται ἐπὶ νησιδρίου ὡς ἐλέχθη, καὶ εἶνε σῶον κᾶπως· ἡ τελευταία οἰκὴ αὐτοῦ οἰκοδόμησις ἐγένετο τὸ 1757· ἐγένετο δὲ προῖξ τῆς ἐπισκοπῆς ἡ κτηματικὴ πρόσσδος αὐτοῦ κατὰ τὰ 1848.—Ζ'.) Ὁ *Πρόδρομος* σώζεται ἐπὶ νησιδίου ὡς ἐρρέθη. *Κτήματα* ἔχουσι τὰ μοναστήρια ταῦτα ἀξίως ἐπέκεινα τῶν πέντε χιλιάδων *λιρῶν*, εἶνε δὲ ὅλα δωρήματα τῶν κατοίκων καὶ ἀγορὰ ὑπ' ἡγουμένων· μέχρι τοῦ 1860 ἐλαρποῦντο αὐτὰ οἱ κατὰ καιρὸν προσδιοριζόμενοι ἡγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, μὴ ὑπαρχόντων ἄλλων καλογήρων. Ἀλλ' ἀπὸ τότε οἱ προὔχοντες τοῦ τόπου καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἐξελαίκωσαν τὰ μοναστηριακὰ καὶ κατ' ἀποκοπὴν δίδονται ἐτησίως τοῖς γεωργοῖς· τὸ δ' ἐκ τούτων προερχόμενον ποσὸν ρίπτεται εἰς τὸ ταμεῖον τῶν σχολείων. Ἐνοικιάζονται δὲ μόνον τὰ πέντε ὡς εἰκὸς ἀντὶ ἑκατὸν δέκα πέντε *λιρῶν* περίπου ὡς εἶπον.

Τὰ κριμώτερα βιομηχανικὰ καὶ γεωργικὰ προϊόντα τῶν

Μοσχονησίων εἶνε τὸ ἔλαιον, μόνη δὲ ἡ ἐλαιοστερῆς μείζων παράγει ἑτησίως 150,000 ὀκ. ἔλαιον, ἐκ δὲ τῶν νήσων καὶ ἀσιάτιδος βορείου καὶ ἀνατολικῆς ἀκτῆς ἐπέκεινα τῶν 70,000 λαγηνίων—τὸ λαγηνίον ἔχει ὀκ. 6 1/4—ἦτοι 500,000 ὀκάδων. Πολυπόδιον 80,000 ὀκάδας, σάπωνα 600 000 ὀκάδας, σιτηρὰ 10,000 κοιλὰ Κωνσταντινουπόλεως, σταφυλὰς 50,000 ὀκάδας, προμηθεύονται δὲ τοιούτων ἐκ τῶν ἀμπειλοσκεπῶν γαιῶν τοῦ Ἀγιασματίου καὶ κατασκευάζουσιν ἐξαιρετον οἶνον ἕως 350,000 ὀκάδας ἑτησίως. Βάμβακα 5,000 ὀκ., ἄπια 15,000 ὀκάδας. Πλοῦτος ὅμως τῶν μερῶν τούτων ἦσαν καὶ τὰ δύο ἰχθυοτροφεῖα, ἅτινα πρὸ τοῦ ἔτους 1821 ἐμισθοδοτοῦντο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς τοὺς κατοίκους ἀντὶ 50,000 γροσίων κατ' ἔτος· ἐσχάτως δ' ἐνφικίσθησαν εἰς τοὺς Μοσχονησίους ἐπὶ πενταετίαν ἀντὶ 5,000 λιρῶν, ἀλλ' ἠνοίχθησαν ὑπὸ τῶν Κυθωνιέων. Ὁ κυριώτερος λιμὴν χρησιμεῖ νόστιμα κυθώνια, καλογνώμας, κτένια, φούσκας ἄστυνας γλυκίσματα ἐκάλει ὁ Ἐρέσου Ἄνθιμος ὁ Κουταλιανὸς ὁ καὶ πατριάρχης· ἐξέλιπον δὲ καὶ πρὸ εἰκοσαετίας τὰ περιέρημα καὶ ἄρθονα ὄστρεῖδια. Αἱ νῆσοι ἀσθονοῦσι ποικίλων ἰχθύων. Ἐπὶ τῶν νήσων τούτων εὐρίσκονται ἐξ ἄλυκαὶ καὶ ἐπὶ τῆς μείζονος τρεῖς εἰργάζοντο, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο ἔφερον μέχρι τοῦ 1890 500,000 ὀκάδας ἄλατος, ἡ ἄλλη δὲ 2,000,000 ἑτησίως. Ἐκ τῶν νήσων τούτων ἐπρομηθεύοντο ἐν μέρει ἄλας καὶ τὰ παρακείμενα μέρη ἅπερ εἶναι ἐλαιοπαράγωγα· νῦν δὲ οὐδεμίαν ἐργάζεται ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἄλυκῶν.

Αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ ἐπίγειοί τε καὶ θαλάσσιαι τῶν Μοσχονησίων φαίνεται νὰ ἐδίδαξαν τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς ὁποῖα ἐπαγγέλματα ἔπρεπε νὰ ἐπιδοθῶσιν. Ἡ ζωηροτέρα δὲ βιωτικὴ ἀσχολία καὶ κυριωτέρα πῶς τῶν Μοσχονησίων εἶναι ἡ ναυτιλία. Ὁ Μοσχονήσιος δὲν ἀποβλέπει τόσον εἰς ἀγορὰν ἀγρῶν, ὅσον εἰς ἀπόκτησιν πλοίων καὶ κεραλαίων· ἀναμρισθήτατον δὲ ἐστὶν ὅτι εἶναι κάλλιστος ναύτης. Στρέφει παντοῦ τὰ ἰστία, ὄχι μόνον εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάσσονος Ἀσίας, Θράκης, Μακεδονίας, Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ Βλαχίας καὶ μέχρι Τεργέστης ἐμπορευόμενος καὶ ὠρελούμενος. Πρὸ

τῆς παλιγγενεσίας τὸ ναυτικὸν τῶν Μοσχονησίων συνεπο-
σοῦτο, τὸ πλεῖστον εἰς ἀλιευτικὰ πλοιάρια, μόλις διακό-
σια, νῦν δὲ ἔχουσι οὗτοι εὐπλοα τριακόσια ἀλιευτικὰ,
μεταρροφητῆς τριάκοντα, ἡμισοκάϊκα εἴκοσι καὶ πέντε, καμφοῦ
περάματα δέκα καὶ ἑπτὰ, τσιρνίγια τριάκοντα καὶ δύο, σα-
κολέβας δώδεκα, καὶ βρομβάρδας δέκα καὶ τέσσαρας· προσέτι
ἔχουσι καὶ ἑπτὰ σπογγαλιευτικὰς μηχανὰς αἰτινες κατ' ἔτος
ἀποφέρουσι 2500 λίρας. Ὑπολογίζονται δὲ ὅτι οἱ ναυτιλ-
λόμενοί εἰσιν ἐπέκεινα τῶν γιλιῶν διακοσίων ἀτόμων. Ὅλα
τὰ σκάφη ταῦτα ἐναυπηγήθησαν εἰς τὸ ναυπηγεῖον τῆς πό-
λεως τῶν Μοσχονησίων, ξυλείαν δὲ ἄφθονον χορηγεῖ τὸ ἔρος
τῆς Ἰδῆς (Κάζ-δάγ). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ναυπηγία ὑπερέβη παρ'
αὐτοῖς τὴν νηπιότητα καὶ ὁσημέραι προάγεται, διὰ τοῦτο
καὶ Κυδωνιεῖς, Φωκαεῖς, Τενέδιοι προσκαλοῦσιν αὐτοὺς πρὸς
ναυπήγησιν πλοίων, ὡς καὶ ποτε εἰς τὸ Παρθένιον τοῦ Εὐ-
ξείνου. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως παρουσιάζει κατὰ τὸν χειμῶνα
δελεαστικὸν πανόραμα, ὄντων τότε ὅλων τῶν πλοίων ἠγκυ-
ρεθολημένων ἐν αὐτῷ· μεγαλοπρεπὲς δὲ θέαμα παρίσταται
πρὸ τῶν Κυδωνιῶν καὶ Μοσχονησίων ὅπταν κατὰ τὸ θη-
νόπωρον αἱ ἀλιευτικαὶ λέμβοι νύκτωρ ἐξέρχονται μετὰ πυρο-
φανῶν πρὸς ἄγραν καὶ περιζώνουσι τὰς ἀκτὰς τοῦ μεγάλου
λιμένος. Γνωστὸν δὲ τυγχάνει ὅτι οἱ Μοσχονῆσιοι εἶναι μο-
ναδικοὶ θηρευταὶ πολυπόδων, καὶ ὅτι ἡ ἀλιεῖα αὕτη ἔχει μέ-
γαν κλάδον λατρευτῶν.

Τὸ ἐπιτόπιον ἐμπόριον εἶνε εἰς ροδίνην κατάστασιν, ἐννέα
δ' ἀτιόπλοια προσεγγίζουσι αὐτόθι καθ' ἑβδομάδα. Τὰ
πλείονα καταστήματα ἔχουσι συνεταιρισμὸν μετὰ τῶν πλοί-
ων, ἕτερα συνάζουσι πολυπόδιον, ὃ πρὸ πάντων φέρουσι εἰς
τὰς παριστρίους Ἠγεμονίας. Πρὸς τούτοις τὰ πλοῖα φορ-
τώνουσι ἔλαιον ἐξ ἀδραμυττηνῶν μερῶν, μεθ' ὧν ἔχουσι
ἐμπορικὰς σχέσεις στενοτάτας καὶ φέρουσι αὐτὸ εἰς τὴν Κων-
σταντινούπολιν, εἰς τὴν ἀπασθῆραν Λαδᾶδικα, ἧτις ἀποκλει-
στικῶς στολιζέται ὑπὸ ἐμπορικῶν πλοίων Μοσχονησίων καὶ
εἰτὰ Κυδωνιῶν καὶ Λεσβίων. Χάριν δὲ τοῦ συνεταιρισμοῦ
πολλοὶ ἐκ μηδενὸς ἀπέκτησαν λαμπρὰς ὑλικὰς καταστάσεις
καὶ σήμερον ὑπάρχουσι πέντε ἢ ἑξὶς αὐτῶν αἰτινες ἔχουσι

τριάκοντα ἕως τεσσαράκοντα χιλιάδας λιρῶν, ἢ καὶ εἰς, περιουσίαν. Μεγάλως δὲ πῶς ὠφελήθησαν ἐπὶ τοῦ τελευταίου ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, διότι ἔφερον οἶνους εἰς τὰ θρηκτικὰ παράλια καὶ κερδαλέως ἐξεποίησαν πρὸς τοὺς Μοσχοβίτας. Ἀρκετὰς δ' ὠφελείας ἔχουσι οἱ Κυθωνεῖς καὶ ἐκ τῆς πόλεως Μοσχονησίων. Κτήματα ἔχουσι οἱ Μοσχονήσιοι ἄξιμόνον ἐπὶ τῶν νήσων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἰδαίου κόλπου, κυρίως δὲ ἐκ τῆς Πυρραῆς ἄκρας, τουρκιστὶ Κκρατεπές, μέχρι Ἀγιασματίου σποράδην. Οἱ γεωργοὶ ἔχουσι ἐπέκεινα τῶν τετρακισίων ἀροτριῶντων βοῶν, οἱ δὲ τέκτονες ἔκτισαν ἐπιτυχῶς τὰ τε ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια κτίρια, χωρὶς νὰ ἔχωσι καὶ ψιλὰς γνώσεις μαθηματικῆς ἢ μηχανικῆς.

Ὁραιοῦτης ἑλληνικῆ στολιζεῖ τὸ πρόσωπον τῆς Μοσχονησίας· τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν νομίζει τις ἀληθῆς ἐργοστάσιον τεχνουργῶν, εἶναι φίλανδρος καὶ ἧμιστὰ πολυτελής, μετρηταὶ δὲ εἰσὶν αἱ οἰκίαι αἵτινες ἔχουσι θεραπαινίδας. Δώδεκα δὲ διαζύγια ἀριθμοῦνται μέχρι νῦν ἀπὸ τῆς ἐπανόδου καὶ ταῦτα ἐκ λογομαχιῶν. Ἡ διγαμία σπανίως ἀπαντᾶται· πολλαὶ χῆραι ὡς ἄνδρες ἐπηδαλιούχησαν τὰ περὶ αὐτῶν. Ὀλίγοι γονεῖς φροντίζουν περὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν παιδῶν. Οἱ υἱοὶ ἔχουσι ἀμιλλαν ἀξιέπαινον· μελετῶσι τὰς πράξεις τῶν ἀναδειχθέντων· πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν τὴν πενιχρὰν οἰκίαν ἀνύψωσαν εἰς ἐπιζήλον βαθμόν. Ραδίως δὲν σφάλλουσιν οἱ Μοσχονήσιοι ὅπως μὴ ὀνειδισθῶσιν ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἣν ὡς μάλιστα φοβοῦνται. Ἐνεκὰ τῆς σωφροσύνης καὶ ἐργασίας αἱ σάρκες αὐτῶν ἀνθοῦσιν ὡς τὰ ρόδα. Ὅποτεν εὐρωσι γυναῖκας ἢ καθ' ὁδὸν ἢ κατ' οἶκον ὀμιλοῦσιν ἢ χαίρετῶσι μετὰ ὀφθαλμῶν κατιόντων. Φεύγουσιν ὅποτεν ἴδωσι τοὺς γονεῖς εἰσερχομένους εἰς καπηλεῖον ἢ καφρεῖον. Οὐδεὶς νυμφρεύεται ἐὰν δὲν νυμφρεύσῃ τὰς ἀδελφάς, ἔστω εἰς ἐν χορῶν πολλῶν. Βοηθοῦσι τοὺς γονεῖς μέχρι δύσεως τῆς ζωῆς. Ἡ ἀγάπη τῶν φίλων καταντᾷ μέχρι λατρείας. Προτροπῇ τῶν γονέων γίνεται σύζυγος· θεωρεῖ δὲ τὴν ὀμόζυγον ὡς βασιλισσαν. Γαμβροὶ ψευδολέαντες καὶ κομπαστικοὶ δὲν ἐκτιμῶνται,

παρὰ οἱ φίλεργοι καὶ οἱ αἰκονόμοι· ὅλη δὲ ἡ προσπάθεια τῶν πενήθρων ἐφιστᾶται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ γαμβροῦ, μετὰ ταῦτα καθ' ὅλου δὲν ἐπιβλέπουσι τὰς πράξεις τῶν νεογυμνασίων. Βραχυχροῖνα εἶναι τὰ πάθη μεταξύ συγγενῶν· ὁ Μοσχονήσιος δὲν ἐκδικεῖται, ἀλλὰ καταλείπει τὸν ἐναντίον εἰς τὴν θείαν Νέμεσιν ἐξ ἀγαθωσύνης. Φόνοι δὲ ἀπὸ τῆς ἐπονόδου μέχρι τοῦδε συνέβησαν 4 καὶ ἀνὰ 2 ἀδελφοκτονίαι καὶ αὐτοχειρίαι, οἱ πλεῖστοι ἐκ μέθης, ἢ ἐκ μικροφιλοτιμιῶν· οὕτω ἔγραφον πρὸ ἐξαιτίας, ἀλλὰ νῦν ὡς ἐκ τῶν λαθρευπορικῶν κατ' ἔτος συμβαίνουσι δύο ἢ τρεῖς. Ὁ Μοσχονήσιος εἶναι φιλόμουςος, εὐσεβής, λιτός, τίμιος καὶ φιλομαθής· πολλοὶ μεμψιμοιροῦσι, διότι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῶν δὲν ἦσαν τὰ σημερινὰ γράμματα. Οἱ δὲ νῦν ἐγγράματοι πῶς³⁸ εἶναι ἐκ μὲν τῶν ἀνδρῶν 60 τοῖς 100, ἐκ δὲ τῶν γυναικῶν 20 τοῖς 100. Ἐπιθυμῆ ὁ Μοσχονήσιος νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ λάμπουσαν ὑπὸ ἱερῶν καὶ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ εὐχαρίστως καταβάλλει τὸ πρέπον καὶ διὰ τοῦ ὄμου φέρει λίθους· μάλιστα δὲ ὅταν γνωρίζῃ ὅτι οἱ διαχειρισταὶ τῶν τῆς πατρίδος εἶναι ἄνδρες ἀκεραίου χαρακτῆρος καὶ ἡρωϊκοῦ, φιλοπάτριδος μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐργατικοῦ· κυρίως δὲ ὅταν ὁ πρῶτανις τῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι μόνον φιλήσυχος καὶ εὐπαιδευτος, εὐπροσήγορος καὶ ἀφιλοκερδής, ἀλλὰ δίκαιος καὶ δραστήριος περὶ τοῦ στολισμοῦ τῆς πόλεως, πρὸς ἃν τότε ὡς ἀκρόπολιν ἐπιβλέπουσιν. Ὁ εἰς τὰ δημόσια πράγματα νῦν ἐκλεχθεὶς τρέχει, ἐνεργεῖ χάριν τῆς πατρίδος· συναναστρέφεται ἤδη τοὺς λογίους. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ραδίως τις ἐγένετο δημαγωγός, ἀλλ' ἤδη τὸ πρᾶγμα ὠρίμως ἐξετάζεται καὶ ὁ Μοσχονήσιος τυφλοῦν ὄργανον τοῦ τυχόντος δὲν γίνεταί. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι, ὁ δῆμος οὗτος ἕνεκα ἀμεριμνησίας ἔπαθε δημοτικὴν πλάνην. Ἀνεβιβάσθησαν φάλαγγες διαφόρων χρωμάτων εἰς ἃς ὑπῆρχεν ὁ δεσποτισμὸς καὶ ἡ κατάχρησις· ἤδη οἱ νε-

(38) Παρελείφθησαν τὰ ἐξῆς ἐν τῇ ἐνταῦθα σελίδι 26: Κατὰ τὰ 1893 ἐφοίτησαν εἰς μὲν τὴν σχολὴν τῶν ἀρρένων 314 (μετὰ 52 τοῦ σχολαρχείου), εἰς δὲ τὴν τῶν κορασιῶν 205 καὶ εἰς τὴν τῶν νεπίων 290, ἐν ὅλῳ 810 μετὰ 57 καὶ πέντε καὶ τριῶν διδασκάλων.

ώτεροι τῆς χειρὸς ἐπὶ τῶν γονάτων ἔχουσι. Τὸ ἐγώστικόν δόγμα ἡσυχία σου καὶ ἡσυχία μου ἐξηλείφθη. Υἱοὶ δέ τινες διὰ τῆς καλῆς αὐτῶν πολιτικῆς ἀπέπλυνον τὸ πατρικὸν ὄνειδος. — Ὑποδείξας τὸ φῶς, ὀρεῖλω γὰρ ὑποδείξω καὶ τὴν σκιάν· ἀλλ' εἶναι συμπολίται μου καὶ παντοῦ τὰ πάντα.

Δημόσιοι χοροὶ ἐγένοντο μέχρι τοῦ 1845 εἰς διαφόρους προεξοχὰς τῆς πόλεως ὑπὸ παρθένων καὶ νεονύμφων. Ἴπποδρομίας καὶ πλοιοδρομίας τελοῦσι κυρίως κατὰ τὸ ἔαρ. Πυρρὰς ἀνάπτουσι κατὰ τὸ γενέθλιον τοῦ Προδρόμου καὶ κλήδονα παίζουσι αἱ γυναῖκες· ὀνομάζεται δὲ ἡ τυχοῦσα ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος τοῦ ἄτροποιοῦ ἢ ἡλιοτροπίου καὶ ἐν ἐκείνῃ οὔτε πλοῖα ναυπηγοῦσιν ἢ ἀναχωροῦσιν, οὔτε θεμέλιον λίθον θέτουσιν, οὔτε γάμον τελοῦσιν, οὔτε νέον ἔργον ἀρχίζουσι. Τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ αἱ νεάνιδες περιφέρονται εἰς ὅλους τοὺς λόφους τῆς νήσου καὶ θυμιάζουσι ὡς εἰ τὰ ὀρειβάσια τῶν ἀρχαίων. Ἀνοίγουσι αἱ πανηγύρεις ἀπὸ τοῦ Πάσχα καὶ διακοῦσι μέχρι τῆς Ἀναλήψεως, γίνονται δὲ πρὸς τέρψιν καὶ οὐχὶ χάριν ἐμπορίου. Τὰ Χριστούγεννα καὶ ἡ Πρωτοχρονιὰ εἶνε ἡμέραι κοιλιοδουλείας καὶ ἐπισκέψεων. Τὰ Θεοφάνεια μεγαλοπρεπῶς ἐορτάζονται· πᾶσαι αἱ ἐνορίαι καταβαίνουνσι μετ' ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως εἰς τὴν παραλίαν, ἐνθα ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν ὁ τίμιος σταυρὸς· ταῦτό δὲ ποιοῦσι καὶ τινὰ μοναστήρια τὰ ἐπὶ τῶν νήσων τούτων. Τὰς Ἀπόκριω κιννοῦσι τὴν περιεργίαν οἱ ὡς Μακεδόνες μεταμφιζόμενοι. Αἱ ἐκλογαὶ νέων προύχόντων γίνονται τὴν θ'. μαρτίου. Ἡ καθολικὴ σκὰφος τελεῖται ἐνώπιον πλείστων φιλοθεαμόνων κατ' ἐξοχὴν δὲ κυριῶν καὶ ἐπὶ τῇ καταβυθίσσει θύεται κριὸς τις ἐπὶ τῆς πύρας. — Τῆς νύμφης οἱ οἰκεῖοι νύκτωρ ἐπισκέπτονται τοὺς γονεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ λαμβάνουσι τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν, τοῦτο δὲ λέγεται *πρασχύσιμα*· τὴν δὲ ἐπαύριον εἰς συμπόσιον προσκαλοῦνται οἱ τελευταῖοι ὑπὸ τῶν πρώτων καὶ τότε ἀμιλοῦσι περὶ προικὸς, τοῦθ' ὅπερ καλεῖται *λόγια*. Πρὸ τῶν Κριμαϊκῶν οἱ νυμφεῖοι ἐλάμβανον οἰκίαν, ἐλαιόδενδρα καὶ ἄμπελον· νῦν δὲ καὶ λίρας, προῖξ ἀνωτέρα ἐδόθη μέχρι τοῦδε ἄνω τῶν τριῶν χιλιάδων λιρῶν. Φέρουσι οἱ συμ-

πένθεροι τὰ ἀρραβωνιάσματα εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ παῖς θέτει δακτυλίδιον εἰς τὴν χεῖρα τῆς κόρης ἐν αἰθούσῃ, φιλεῖ τὴν δεξιὰν παρειὰν καὶ ἐλαφρῶς ραπίζει αὐτήν, ὅπως ἐνθυμῆται τὸν μνηστῆρα· μετὰ ταῦτα οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ διδόναι αὐτῇ δῶρα πολύτιμα. Αἱ δεσποινίδες παρουσιάζουσι τῇ ὀμηγύρει μελοκαρύδια, ὅπως οἱ συμπένθεροι ὡσεὶ γλυκεῖς. Τὰ αὐτὰ γίνονται ὅπου τὰ θὰ φέρωσι τὰ ἀρραβωνιάσματα οἱ οἰκεῖοι τῆς νύμφης εἰς τὴν τοῦ γαμβροῦ. Κοράσια δ' ἐκατέρωθεν τῶν μερῶν ἐπὶ ἀργυρῶν δίσκων τῇ ἐπαύριον μοιράζουσι τὰ ζακχαρωτὰ εἰς προσδιωρισμέναις οἰκογενείαις. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν σπανίως οἱ μνηστῆρες ἐπεσκέπτοντο τοὺς συγγενεῖς τῆς ἐρασμίας, ἀλλ' ἤδη ἀκαταπαύστως ἐνοχλοῦσιν αὐτοὺς καὶ ἀληθῆ βάσανα ὑποφέρουσι μέχρι τοῦ γάμου. Πολλὰ δῶρα ὑπάγουσιν οἱ γονεῖς τῆς νύμφης πρὸς τοῦ γαμβροῦ, ὥστε ὁ ἀρχιερεὺς Μοσχονησίων Κύριλλος ὁ Β'. ἠπειλήσει δι' ἐπιτιμίου. Αὐγαζομένων δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ γάμου φέρονται ὑπὸ τῶν οἰκείων τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν μελλονύμφον τὰ διαμαρτυρικά, ὡς χρυσῆ ἄλυσις ἢ ὠρολόγιον, βραχιόλια, ἐνώτια καὶ ἐγκόλπιον. Οἱ προγενέστεροι συνείθιζον νὰ πέμπωσιν, ἐκτὸς τῶν ἐνωτίων καὶ ζώνης πολυτελοῦς, ἀρκετὰ χρυσᾶ νομίσματα, τινὲς δὲ καὶ δύο ἢ τρεῖς ὄραμαθοῦς. Πρὸ ἐβδομάδος στέλλει ὁ γαμβρὸς πάντα τὰ χρειώδη ἐπιπλα καὶ μεταξωτὴν νυμφικὴν στολήν, ἥτις ὑπὸ νεανίδων ράπτεται μετ' ἄσμάτων. Ἄρτους μετὰ μέλιτος διανέμουσι τὴν προτεραίαν τοῦ γάμου. Τὴν δ' ἡμέραν τοῦ ὑμεναίου στολιζέται ὁ μελλονύμφος πατῶν ἐπὶ σιδηροῦ δίσκου, ὅπως ἡ ὑγιῆς. Ἡ συγκλίσεις, ἡ χαρὰ, τὸ πᾶν εἶνε εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης. Παρθένοι κοσμοῦσιν αὐτὴν καλλικελεύθως ἄδουσαι γαμήλια χαρμόσυνα. Μετὰ μουσικῶν δὲ ὀργάνων καὶ ἀπείρου πλήθους συνοδεύονται εἰς τὸν ναὸν οἱ μελλόστεπτοι. Δύο ἡμέρας διαρκεῖ τὸ γαμικὸν συμπόσιον μετὰ χορῶν. Μετὰ δεκαπενθημερίαν οἱ νεόνυμφοι ἐπισκέπτονται τοὺς συγγενεῖς, ἰδίᾳ δὲ τὴν μητέρα τοῦ γαμβροῦ, ἥτις δίδει τῇ νύμφῃ ἐπὶ ἡλακᾶτης καὶ ἀδράκτου μέταξαν καὶ ἐνώπιον διατάττει (τὴν νύμφην) ὀλίγον τι νὰ ἐργασθῇ· ἡ πενθερὰ δὲ τὴν ἀσπάζεται καὶ τῇ ἐπεύχεται νὰ εἶνε πολύχρονος, ὠραία, ὑγιῆς καὶ

χρυσοειδής ὡς ἡ μέταξα. Οἱ νεόνυμφοι ὀφείλουσι κατ' ἔθος ν' ἀγοράσωσι χοιρίδιον θηλυκὸν χάριν πολυτεκνίας κατὰ τὸ ἔτος τοῦ μέλιτος.

Ἡ νύμφη δὲν στολίζει τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ὑμεναίου τὴν κεφαλὴν ἐξ ἀνθέων, διότι πιστεύεται ὅτι τότε νεκρὰ θὰ κοσμηθῆ· συνάμα δὲν ἀκούει ἀλλαγῶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, οὔτε εἰς νεκρικὴν οἰκίαν διαβαίνει, οὔτε εἰς ἐρυσσιπέλατος πάσχοντα· ἐξαιρεῖται τῶν τοιούτων ὁ νυμφίος ὡς δυνατὸν μέλος. Ἐν τῇ τελετῇ τοῦ γάμου ἐὰν ἐξ ἀπροσεξίας πέσῃ ὁ στέφανος τῆς νύμφης νομίζουσιν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ ὁ γαμβρός καὶ τανάπαλιν. Ὀνειρον οὔτε λέγουσιν, οὔτε ἐξηγοῦσι περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἢ νύκτωρ· αἱ δὲ ἐρμηνεύτριαι τούτων, ἰδίχ δὲ γραῖαι, ὀνομάζονται *μυτιερά*. Ἐν τρικυμιώδει ἀνέμῳ δὲν καίουσι καλάμους ἢ ψιάθους. Νύκτωρ ἀπαγορεύεται τὸ κατοπτρίζεσθαι. Πιστεύουσιν ὅτι δυστυχία ἐλεύσεται ἐὰν χυθῆ ἔλαιον, οἶνος δ' εὐτυχία. Δὲν σαρώνουσι τὴν οἰκίαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐὰν τις ἀναρρώσῃ καὶ καταβῆ εἰς τὴν ἀγοράν. Ὅταν νεῆνις εἶπῃ ὅτι προτιμᾷ τὸν θάνατον ἢ τὴν ζωὴν, αἱ ἀκούσασαι διατάττουσι ἵνα ἀλλάξῃ τὸν καθήμενον τόπον. Προζύμιον δανεισθεῖσα ἡ γυνὴ καλύπτει μὴ οἱ ἀστέρες ἴδωσι καὶ ξυνίσῃ. Ἄρτον ἡ γυνὴ λαμβάνει νύκτωρ ἐξερχομένη πρὸς φύλαξιν. Πῦρ ἐκ τῆς ἐστίας δὲν δίδει καὶ μάλιστα τὴν πρωτὴν τῆς Κυριακῆς καὶ Δευτέρας. Οὐδενὶ ἐπιτρέπεται ἔχειν τὰ νῶτα πρὸς τὴν ἐστίαν ὡς ἱεράν. Ἐν μέσῳ κλίνης ἀνδρουργοῦ δὲν θέτουσι βρέφος, ὅπως μὴ διαλυθῆ ὁ γάμος. Οὐδὲν νέον φόρεμα κόπτουσιν, αἱ γυναῖκες πάντοτε ἐννοεῖται, τὴν Τρίτην καὶ τὸ Σάββατον. Ὅταν ὄφις πέσῃ ἀπὸ στέγης, πτηνὸν κρατῶν εἰς τὸ στόμα, λαμβάνουσι καὶ ξηραίνουσιν αὐτὸ καὶ θυμιάζουσι τὸν ἔχοντα τὴν ἱεράν τοῦσον τοῦ Ἰπποκράτους. Μεταβάσαι εἰς νεκροῦ καὶ οἰκαδε ἐπανελθοῦσαι, πρὸ τῆς θύρας νίπτουσι δι' ὕδατος τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον· διότι μεμολυσμένην θεωροῦσι τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ, χύνουσι δὲ καὶ τὸ ἐκ δοχείου περισσευθὲν ὕδωρ, λείψανον ἀρχαίου ἐλληνισμοῦ. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας δὲν ἐσθίουσι κρέας οἱ οἰκέτοι τοῦ τεθνεῶτος. — Ἐκ προλήψεων ὀγδοήκοντα τριῶν ἄς ἔχομεν, ταύτας ἐνέκρινα ὡς διατηρουμένας εἰσέτι.

Συλλογὴν δὲ Ζώτων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Μοσχονησιακοῦ λαοῦ κατὰ τὰ 1885 ἔπειμα εἰς τὸ προεδρεῖον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ὅστις ἐν τῷ Ζωγραφείῳ διαγωνίσματι ἐβράβευσε τὴν μετὰ πενταετίαν σταλείσαν ὑπ' ἐμοῦ περὶ τοῦ ἰδίου λαοῦ γλωσσικὴν ὕλην.

Τόσα περὶ Ἑκατοντήσιων, ἅτινα ἀπήνθισα ἐκ χειρογράφου τόμου μου, ὃν ἤρχισα ἐπισταμένως νὰ συντάττω ἀπὸ τοῦ 1872· δὲν ἐφείσθην δὲ, ἐκτὸς τῆς μερίμνης καὶ ζήλου, οὔτε μόχθους ἀλλ' οὔτε καὶ δαπάνας ἐξ ἄκρας ἀγάπης καὶ δόξης πρὸς τὴν πατρίδα μου. Χαίρω δὲ ὅτι πρῶτος ἔγραψα βραχύλογον μὲν, ἀλλὰ γενικὴν πραγματείαν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τέλη ὅλως τοῦ Δεκάτου Ἐνάτου αἰῶνος, καὶ εὐχομαι νὰ ἔχω ὀλίγους μὲν ἐπικριτὰς, πλείστους δὲ μιμητὰς, ὅπως οὕτω ἀποτελεσθῆ μικρὸν ἐκ μικροῦ τέλειόν τι οἰκοδόμημα τῆς Ἑλλάσσανος Ἀσίας ὅπερ θὰ ἱστοριογραφηθῆ ἐν καιρῷ πρέποντι νεώτερός τις Θουκυδίδης, ἢ θὰ γεωγραφηθῆ νεώτερός τις Στράβων.

Ὅλοι θὰ ὀνειδίσωσιν ἐμὲ τὸν μύρμηκα τοῦ λόγου ὅτι ὀλονὲν δημοσιεύω περὶ τῆς πατρίδος μου καὶ ἴσως εἴπωσιν ὅ,τι ὁ κυνικός πρὸς τινα μικρὰν μὲν, ἀλλὰ μεγαλόφυλον πόλιν τῆς Καρίας· ἀλλ' ἔχω τὴν συνείδησιν ἤρεμον καθότι ἐκπληρῶ ἐν ἐκ τῶν ὑπερτάτων καθηκόντων, τὸ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ πρῶτος συνέταξα κανόνας περὶ τοπογραφίας, θέλω νὰ προκίσω, ὡς νομίζω, διὰ εἰδικῶν μελετῶν τοῖς καταγινομένοις περὶ τὰ τοιαῦτα· ὅθεν πλατύτερον, ἐκτὸς τῆς γενικῆς πραγματείας μου περὶ Ἑκατοντήσιων, ἥτις θεωρητέα ὡς εἰσαγωγὴ τῆς ὅλης ὑποθέσεως τῶν Μοσχονησιακῶν μου, θὰ δημοσιεύσω καὶ τοὺς σχετικούς κλάδους ὡς τίτιες συνέγραψαν πρὸ ἐμοῦ, ἀργαλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ, ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ, γλωσσικὰ καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ τόπου ἡμῶν.

Ἐδημοσιεύθησαν: ἡ γενικὴ πραγματεία περὶ Ἑκατοντήσιων ἐν τῇ σημαντικῇ Ἀμαλθείᾳ κατὰ τὴν 15^{ην} ὁκτωβρίου 1887 κ. κ. ἔ. καὶ ἐν τῷ Νεολόγῳ 11. Ἰανουαρίου 1888 κ. κ. ἔ. ὡς καὶ Τίτιες συνέγραψαν περὶ Μοσχονησιῶν ἐν τῷ αὐτῷ κατὰ τὰς 15 καὶ 18 Ἰουνίου 1888.

ΠΕΡΙ ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΩΝ

Ὅ,τι συγγράφω δημοσίᾳ ἕνα σκοπὸν ἔχω, ἐν μέλημα, τὴν πρόσδοσιν τῶν γραμμῶν, ὅσον μοι ἐφικτὸν καὶ τὴν ὠφέλειαν τῆς πατρίδος· ἐκ τούτου ὀρμώμενος ἐδημοσίευσα ἱστορικὰ καὶ τοπογραφικὰ. Ἐν τῷ Λεολόγῳ δ' ἐδημοσίευσα τὴν ἐξ Ἰανουαρίου 1888 πραγματεῖαν μόνον περὶ Νήσου, μείζωνος τῶν Ἐκατονήσων, τὴν ἠ' δὲ ἀπριλίου ἰδίου ἔτους ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ ἔγραψεν παρατηρήσεις τινὰς περὶ αὐτῆς ὁ Βασίλειος Α. Μυστακίδης· ἀλλ' ὅς ἴδωμεν κατὰ πόσον ἔχει δίκαιον ἢ ἀδίκον, ἢ κάλλιον ἢς ἐρευνήσωμεν τίνες πρὸ ἐμοῦ ἔγραψαν περὶ Μοσχονήσιων.

Τὰ κυριώτερα στοιχεῖα πάσης ἐπικρίσεως εἶναι· ἡ διάψευσις χωρίων πραγματείας τινός, ἡ δεῖξις ἀναχρονισμῶν (καὶ ὅχι ἀρηρημέτοι λόγοι), ἡ στηλίτευσις λογοκλοπίας, ἡ παρουσία ἀντιφάσεων.... Τοιαῦτά τινα δὲν παρουσιάζει ἐν τῇ διατριβῇ του ὁ γράψας. Ὅλος ὁ πᾶταχος γίνεται δι' ἐν Ν, καὶ δι' ἐν Δ, ὡς οἱ μεσαιωνικοὶ δι' ἐν Ο ἢ ΟΙ. Ὁ κάλαμος του ἐκινήθη μόνον καὶ μόνον νὰ μοι εἴπῃ διδασκαλίαν γνωστὴν· τὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας, ὡς εἰ ἐγὼ ἔγραψα ἐξ ὑπογυφίου καὶ διὰ τί νὰ γράφω τὸ ὄνομα Ἐκατονήσοι μεθ' ἐνός Ν καὶ νὰ λέγω τὴν Πορδοσελήνην μόνον Πορροσελήνην.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀντὶ νὰ μὲ στέλλῃ εἰς ζένας βίβλους, μακρυνὰς πόλεις καὶ πελάγη καὶ χιονοσκεπεῖς χώρας ἔπρεπεν ὡς Ἕλληνα, πρὶν ἐπιτεθῆ κατ' ἐμοῦ, νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἐν Σμύρνῃ γηραιὰν Ἀμάθθειαν, ἐν ἣ ἐδημοσίευσεν περὶ Ἐκατονήσων κατὰ τὴν ἰδ'. ὀκτωβρίου 1887, λ'. ἰδίου, ἰδ'. νοεμβρίου ἰ. ἔ., ἔπρεπεν ὡς συνεπὴς εἰς τὴν διδασκαλίαν του νὰ ἴδῃ τὰς Μικρασιατικὰς πραγματείας μου, ἱστορικὰς καὶ τοπογραφικὰς, ἧτοι αἱ Ἐκατονήσοι, ὁ δῆμος Νυμφαίου καὶ ἡ ἐπαρχία Ἀνέων τεῦχος Α', ὅς ἐδημοσίευσεν

ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰανουάριον 1888 καὶ ὄχι μόνον νὰ ἴδῃ περὶ Νήσου—ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Πεολόγῳ ἀνεκαστήτως τῶν ἄλλων νησίων—ἐν ἣ ὑπάρχουσι πολλὰ σημεῖα, ἅτινα σαφέστερον ἐξηγοῦνται ἐν προηγουμένοις. Ὡς ἐκ τοῦ λογικοῦ τούτου σφάλματος τοῦ ἀνθρώπου συγχωρῶ τινὰς κρίσεις.

Εἰς τὰς Ἐκατονήσους θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ Πορδοσελήνη δὲν λέγεται μόνον Πορδοσελήνη, ἀλλὰ καὶ Προσελήνη καὶ Πωροσελήνη καὶ Πορδοσία καὶ Παρρασελήνη καὶ τίνες οὕτω λέγουσι.

Δὲν ἀρμύζει δὲ φιλόλογος ἀνὴρ νὰ λέγῃ ὅτι ὁ Ἰεροκλῆς ἀναφέρει τὴν Νῆσον, ἐνῶ δὲν τὴν ἀναφέρει τὴν Πορδοσελήνην ἀναφέρει ἢ μήπως ὁ ἀνθρώπος νομίζει τὴν κατόπιν Τράλλεων; ἐκεῖνη ἡ Νύσσα εἶναι τὸ καλούμενον νῦν Νασιλί· οἱ λοιποὶ επισκοπικοὶ κατάλογοι τὴν ἡμετέραν λέγουσιν.

Ἄντὶ νὰ μοὶ παρουσιάξῃ τὸν Στράβωνα μοὶ δεικνύει τὸν σχολιαστὴν ὡς πρὸς τὴν Νῆσον. Ὁ γεωγράφος ὀρθότατα λέγει ὅτι, πρὸ τῆς Πορδοσελήνης εἶναι ἡ μείζων καὶ καλλίστη τῶν ἄλλων νησίων· ἡ μείζων εἶναι ἰσομεγέθους πῶς τῆς Τενέδου καὶ ἀπὸ τῆς Πορδοσελήνης χωρίζεται διὰ μικροτάτου πορθμίσκου, οὗ τὸ μῆκος ἑκατὸν μέτρων· τὸ τεταρτημόριον τῆς μείζονος εἶναι ἡ νῆσος Πορδοσελήνη καὶ εἶναι ἡ δευτερεύουσα τῶν νησίων. Ὁ δὲ F. Stumpf τί νομίζει μὲ τὸ πολὺ μείζων νῆσος καλῶν τὴν μείζονα, καμμίαν Κρήτην ἢ Σικελίαν; Τὸ ζήτημα δ' εἶναι λελυμένον εἰς τοὺς βλέποντας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πράγματα. Λέγω δ' ἐνθα δεῖ ὅτι ἡ μείζων ἑκαλεῖτο, νῆσός τε καὶ πόλις, Νῆσος, νῦν δὲ Μοσχονήσιον ἢ Νησι ἢ καὶ Μοσχονήσια· ὡς καὶ διὰ τοῦ τελευταίου ὅλα τὰ νησιά ἅτινα ἕκαστον πάλιν ἔχει ἴδιον ὄνομα.

Δηλοῖ μοι ὅτι αἱ Ἐκατονήσοι γράφονται μετὰ διττοῦ Ν καὶ ἀναφέρει ὀλόκληρον τὸ περὶ τούτου χωρίον τοῦ γεωγράφου. Ἐκατόνησοί τε καὶ Μοσχονήσια πρέπει νὰ γράφονται μεθ' ἐνός Ν ὡς ὀρθότερα, διότι ὅταν τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι ὄνομα, τότε τίθεται ἡ ρίζα καὶ φιλοχωρεῖ τὸ Ο: Ἐκατ-ό-νησοι, Μοσχ-ο-νήσια, Χερσ-ό-νησος, Ἀρκ-ό-νησος κτλ. Ἐν ἄλλοις δὲ ὀνόμασιν ἢ σύνθεσις γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ παράθεσιν· ὡς Ἑλλης-πόντος=Ἑλλήσπον-

τος, Ἀδριανοῦ-πολις=Ἀδριανούπολις, Κωνσταντίνου-πόλις=Κωνσταντινούπολις, Ἑκατὼν-νῆσοι=Ἑκατόνησοι, ὅχι ὅμως καὶ Ἑκάτου-νῆσοι=Ἑκατούνησοι, ἀλλὰ Ἑκατό-νησοι ἢ μήπως ὁ Στράβων γράσων Πελοπόννησος, Μυόννησος, Προκόννησος, Ἀλόνησος δὲν ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὰ ὀνόματα ταῦτα, ὧν ἡ σύνθεσις κατὰ παράθεσιν γίγνεται, τὸ Σ πρὸ τοῦ Ν μένει ἀμετάβλητον ὡς καὶ πρὸ τῶν λοιπῶν συμφώνων, κυρίως δὲ πρὸ τῶν ὑγρῶν καὶ μέσων προφέρεται ὡς Ζ καὶ ὅτι συμβαίνει ἐν τοῖς ἄνω κατ' ἔθος γίγνεται; Ἐὰν παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ Προδότου καὶ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ὅτι, αἱ Ἑκατόνησοι ἔχουσι τοῦνομα ὡς ἐκ τῆς πληθῆος, τότε ἢ μετὰ δύο Ν γραφὴ τοῦ ὀνόματος εἶναι ὀρθή· ἀλλ' ὁ Στράβων λέγει ὅτι ὡς ἐκ τοῦ Ἑκάτου, τότε μεθ' ἑνὸς Ν. Οὔτε δὲ τὸ ποιητικὸν μέτρον ἀπαιτεῖ τὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματος τούτου μετὰ δύο Ν, οὔτε παρὰ ποιηταῖς εὗρέθη. Λοιπὸν δικαίως ὁ Στράβων εἶπεν ὅτι τὸ Ν πλεονάζει καὶ κατ' ἔθος γράφεται· τί τούτου καθαρώτερον; ὥστε γράφεται καὶ μετὰ δύο Ν, καὶ μὲ ἓν, ὀρθότερον. Αἱ λεπτολογίαι αὗται κινουσι τὴν ἰλαρότητα τῶν λογίων ἢ σπουδαιότητα, ἕνεκα τούτου ἐβάδισα τὴν φυσικὴν πορείαν σιωπηλῶς ἐνθα δεῖ.

Τοιαύτη νόστιμος καὶ γραφικὴ εἶναι ἡ καλύβη τοῦ ἀνθρώπου προκειμένην ἔχουσα ρωμαϊκὴν στοάν.

Ἰχνογραφεῖ δὲ ἐπ' αὐτῆς ὅτι συνίστημι θερμῶς τὰ προγράμματα τῶν γυμνασίων καὶ πανεπιστημίων, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν δὲν ἔχει οὐδὲ αὐτὴ ἡ πρυτανεία τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου, πολὺ δ' ἤττον εἰς κύριος νὰ ἔχη ἀλληλογραφίαις μετὰ τῶν σχολῶν Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἵνα μὴ πλείον τις εἴπῃ. Φαντασθῆτω τις τί κεράλαιον ἐτήσιον ἔπρεπε νὰ ἔχη, τί πρωτοπικρὸν ὑπαλλήλων κυρίως δὲ μεταφραστῶν καὶ διατί; διότι θὰ συγγράψῃ μίαν μονογραφίαν. Λέγει ὅτι ἔπρεπε νὰ καταλέξω τὰς παραπομπὰς ἀκριβῶς καὶ σαφῶς καὶ οὐχί ἀπλῶς νὰ παραπέμπω εἰς τὸν Δρόεζεν. Εἰς τὸν Δρόεζεν δὲ δὲν παραπέμπω εἰμὴ λέγω ὅτι ἀπὸ ψήφισμα τοῦ Θεορίππου ἀνεδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Δρόεζεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν

διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου». Τοιαύτας ἠθικὰς ἀμοιβὰς, φαίνεται, προσφέρει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τοὺς ἐργαζομένους τὸ ἀγαθόν· ἀλλ' ἔργος τοῦ σφάλματος τούτου εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, διότι μοι δεικνύει βιβλία χωρὶς νὰ παραπέμπῃ εἰς σελίδας· φαίνεται ὅτι θὰ ἐδανείσθῃ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν βιβλίων τούτων ἐκ τῆς διατριβῆς τοῦ F. Stumpf κατὰ τὴν γνώμην σπουδαίων τινῶν.

Ὡς κερωνίδα τῶν λόγων του ἔχει τὸδε ἀμίμητον· «ὁ χωρογραφῶν ἢ μονογραφῶν πρέπει, εἰ δυνατόν, νὰ γινώσκῃ πᾶν ὅ,τι πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι ἔγραψαν ἑλληνιστί...» Καὶ δὲν γινώσκει ὅτι ὁ γράφων περὶ τῆς πατρίδος του ὠθεῖται ὑπ' ἀκραιφνῶν αἰσθημάτων καὶ ὡς μέλισσα συλλέγει πᾶν τὸ χρήσιμον πρὸς εὐδωσιν τοῦ ἔργου. Ἐν ἰδίῳις δὲ χειρογράφοις τόμοις ἤρχισα ν' ἀποταμιεύω πρὸ δεκαπενταετίας ὕλην περὶ τῆς πατρίδος μου ὡς ἐκ συγγραφέων ἀρχαίων, περιοδικῶν· ἀντέγραψα ἐπίσημα ἔγγραφα κυρίως ἐκ κωδίκων, νομίσματα, ἐπιγραφὰς—ὡς πρὸς τὸ ἀρχαιολογικὸν μέρος κύριον ἀνθῶνα εἶχον τὸ μουσεῖον τῆς Σμύρνης—καὶ σχετικὰ ἐξ ἐφημερίδων. Νῦν δὲ ἐν τῇ συγγραφῇ μου «αἱ Ἐκατονήσοι» δὲν ἐπεχείρησα ἀνασκευὴν τούτου ἢ ἐκείνου, ἀλλ' ἱστορικῶς εἶπον τὴν ἀλήθειαν δι' ἰδίου ἔργου· ἀνέφερον δὲ τοὺς ἀρμοδίους ἀρμοδίως καὶ τὰ πάντα εἰργασάμην ὅπως ἔχη τὸ ἔργον κομψότητα καὶ πεικτικότητα· ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ δὲ ταύτῃ εὗρον οὐκ ὀλίγα τινῶν δίκαια καὶ ὀρθά, ἀλλ' οὐκ ὀλίγα ψευδῆ καὶ γελοῖα, διότι οἱ εἰπόντες ἦσαν διαβάται τοῦ μέρους, ἢ ἀπεῖχον παρασάγγας καὶ σταθμοὺς μύριους ὄσους.

Κανεὶς δὲ μέχρι τοῦδε πλὴν ἐμοῦ δὲν ἔγραψεν ἐν ἐκτάσει περὶ Μοσχονησίων γενικὴν πραγματείαν, ἀλλὰ βραχύλογον· ἐν αὐτῇ εὕρισκε πᾶς τις τὸ ὄνομα τῶν Ἐκατονήσων τανῶν Μοσχονησίων καὶ τὴν θέσιν, τὴν περιγραφὴν τῶν νησίων ἰδίᾳ δὲ τῆς Ποροσελήνης, τὸ ὄνομα τῆς Νήσου, τὴν διαίρεσιν, τὰ βουνά, τοὺς κόλπους, τὴν περίμετρον, τοὺς λιμένας. Ἀποδεικνύω τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας πόλεως, τὰς ἐπιγραφὰς, τὰ νομίσματα, τοὺς ναοὺς, τὸ διδασκαλεῖον, τὸ γυμναστήριον, τὸν πληθυσμὸν. Ἐπειτα τὴν μεσαιωνικὴν ὡς

καὶ τὸ πόλισμα ἐπὶ τῆς Νήσου τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὴν νέαν, τὴν νεωτέραν, τοὺς πρώτους οἰκητάρας, τὸν πληθυσμὸν κλπ. τὴν ἐπάνοδον, τὰς συνοικίας, τὴν ἀγοράν, τοὺς ναοὺς, τὸν πληθυσμὸν, τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν, τὰς κρήνας, τὰς πυρκαϊάς, τὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, τὰ οἰκονομικὰ τῶν σχολῶν, τὰς μικρὰς βιβλιοθήκας τοὺς φόρους, τὰ κυβερνητικὰ καταστήματα, τὴν ἐπισκοπὴν, τοὺς χρηματίσαντας ἀρχιερεῖς, τοὺς διασήμεους ἀνδρας, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν τὰ βιομηχανικὰ καὶ γεωργικὰ προϊόντα τῶν νήσων τούτων, τὰς βιωτικὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων, τὰ ἔθνη, τὰ ἔθιμα, τὰς προλήψεις, τὴν γλῶσσαν κλ. εἰς σελίδας 32, διότι ἡ πραγματεία ἦτο προσδιωρισμένη δι' ἐξημερίδας.

Ἴδου δὲ τίνες εἶπον πρὸ ἐμοῦ περὶ τῆς πατριδος μου.³⁹

Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Διόδωρος, ὁ Στράβων, ὁ Σκύλαξ, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Παυσανίας, ὁ Αἰλιανός, ὁ Στέφανος, ὁ Πλίνιος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Ἰεροκλῆς, ὁ Ἡσύχιος. Λέγουσιν ὅμως οὗτοι 1 ἢ 2 ἢ 5 ἢ 6 σειρὰς ἢ μίαν λέξιν καὶ μόνος ὁ Στράβων λεπτολογεῖ καὶ ὁ Αἰλιανὸς περιγράφει ἐπεισόδιόν τι. Τούτων δὲ τὰς παραπομπὰς ἄς ἴδῃ τις εἰς τὸν *Θησαυρὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης* Ἐρρίκου Σπεράνου εἰς τὰς λέξεις «Ἐκατόνησοι καὶ Πορδοσελήνη».

Ἐπιγραφὰς καὶ νομίσματα Πορδοσεληνιτῶν καὶ Νησιωτῶν ἀναφέρω τὰς γνωστὰς ἐμοὶ καὶ τῷ μουσεῖῳ Σμύρνης, ὡς δεικνύω ἐνθι δεῖ.

Κατὰ τὴν παρῶσιν δ' ἑκατονταετηρίδα γνωρίζω ὅτι:

Ὁ Ραφρενέλος γράψας περὶ Κυθωνιῶν τινα εἶπε καὶ ὀλίγιστα περὶ τῶν νησιῶν τούτων ὡς καὶ ἡ μεταφράστρια τῶν *Κυθωνιῶν* Χαροκλεία Σταυρίδου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ πᾶν, ἀναφέρει ἐν ἐνωτικῷ γράμματι τῆς ἐνορίας Μοσχονησιῶν μετὰ τῆς μητροπόλεως Σμύρνης τῷ 1763 εἰς τὰ φιλολογικὰ του.

Τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἀναφέρουσιν ἐν εἰς τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Α. Ζ. Μάμουκας ἕτερον, ὁ Ι. Φιλήμων εἰς τὸ Δοκίμιον τῆς Ἑλλην. ἐπ. ἄλλο, καὶ ἕτερον ὁ Νικόλαος Ι. Σαλτιέλης εἰς τὸ ποίημά του ὁ *Κυθωνιάτης*.

Ὁ Γεώργιος Ἐαρινός ἔγραψεν ἐν τῷ περιοδικῷ, τοῦ Μουσειοῦ Συύρνης τῷ 1876 περὶ Νήσου, Μασσαχώμης καὶ Ποροσελήνης μετὰ παρεκβάσεων· περὶ τούτου θὰ εἶπω ὀλίγον κατωτέρω.

Ὁ Ἀθανάσιος Π. Κεραμεὺς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἐφημερίδι: *Συύρνη* τῷ 1878 αἰ *Ἱστορικὴν ἔρευναν περὶ τῶν ὀρίων τῆς ἐπαρχίας τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Συύρνης* καὶ 8 ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν Μοσχονησίω ἐπισκοπὴν ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1817 καὶ ἐν τοῦ 1766.

Ἡ Συυρναία Πρώσδος ἐν ἀριθμῷ 310 ἐδημοσίευσεν τῷ 1878 ἀναφορὰν Συυρναίων πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν παρ' ἧς ἐζητεῖτο ἀνταλλαγὴ ἀστυγειτόνων χωρίων Συύρνης ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἑβραίων· ἐδίδον δὲ οἱ Συυρναῖοι τοῖς Ἑβραίοις τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Μοσχονησίων.

Ἐπέκεινα δὲ τῶν 58 ἐγγράφων ἔχω ἀντιγεγραμμένα πρὸ πάντων ἐξ ἐκκλησιαστικῶν κωδίκων ἅτινα ἀφορῶσι τὴν ἐκκλησίαν τῶν Μοσχονησίων, τὰς μονὰς, τὰ σχολεῖα κτλ.

Ὁ F. Stumpf ἐδημοσίευσεν τῷ 1881 ἐν Μονάχῳ διατριβὴν λατινιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον· *De Nesiotarum Republica Commentatio* ἐκ σελίδων 32 μετὰ μικροῦ χάρτου.— Παρὰ φίλου εἶχον μάθει τοῦτο, ἀλλ' ὤκησα πρὸς εὑρεσιν μαθῶν ὅτι κυρίως ὡς πρὸς τὸ ψήφισμα τῶν *Νασιωτῶν* καταγίνεται· εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Stumpf ὡς ζῶν εἰς ὑψηλοτέραν κοινωνίαν καὶ ἔχων τὰ μέσα, κατέστησε τὴν αἰνέσιμον διατριβὴν του πλουσιωτέραν ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν· ἀλλ' ἀμυθῶς νὰ ἔχη τὰς παρ' ἡμῶν γνωστὰς 3 ἐπιγραφὰς τῶν Ποροσεληνιτῶν· δὲν εἶδον αὐτὴν καὶ δὲν δύναμαι νὰ φέρω καμμίαν κρίσιν περὶ αὐτῆς.

Ἀλλὰ «τὰ μὲν γραφέντα καλῶς μὴ μετεχέτω ὀθόνου, τὰ δὲ ἀγνωσθέντα τυγχανέτω διορθώσεως ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων». Χάριν τῶν γραμμάτων ἀνασκευάζω τάδε, σχετικῶς ὡς πρὸς τὸν λόγον μου.

Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος λέγει ὅτι, ἡ Ποροσελήνη ἦτο πόλις ποτὲ παραθαλασσία εἰς τὴν στερεάν ἀντικρὺ καὶ ἔκειτο ἀπέναντι τῆς Ποροσελήνης νήσου, δὲν ἀπατᾶται;

Ὁ Ραφφενέλος δεικνύει δύο Ποροσελήνας καὶ μὴ εὐρί-

σκωι έρείπια πόλεως επί του Κρομμυδονησίου (άντιον πόλεως Νασιωτῶν), υποθέτει φυσικάς μεταβολάς.

Ο Ι. Ρ. Ραγκαβῆς εἰς τὰ Ἑλληνικά του περιγράφει τὰς Ἑκατονήσους καὶ κατόπιν τὰ Μοσχονήσια· πᾶς δὲ ὁ βλέπων ταῦτα νομίζει διαφορὰν τῶν μὲν ἀπὸ τῶν δέ.

Ο Σκαρλάτος εἰς τὸ ἀπλοῦν Ἑλληνικὸν λεξικὸν λέγει ὅτι, τὰ Μοσχονήσια τὸ πάλαι ἐλέγοντο Λεῦκαι καὶ ὁ Ι. Φιλῆμων εἰς τὸ Δοκίμιον τῆς Παλιγγενεσίας του ἐξιστορῶν τὴν καταστροφὴν τῶν Κυδωνιῶν θέτει ὡς ἐλληνοπρεπέστερον τὸ προρρηθὲν τελευταῖον ὄνομα, ἐνῶ αἱ Λεῦκαι ἢ νῦν τὰ Λευκὰ ἢ Λεῦκα ἢ Τοκμάκια εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνατολικὴν παρυλίαν ἐγγύτατα τῆς Λέσβου, ἅτινα ἀναφέρει καὶ ὁ Πλίνιος· τῶν Λευκῶν ἢ μείζων καίτοι εὐγεως δὲν δύναται νὰ διαθρέψῃ ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος μετρίαν οἰκογένειαν.

Ο Κ. Φρεαρίτης εἰς τὸν Περίπλου του λέγει, ἐκτός τινων ρωμαντικῶν, ὅτι συνδέεται ἡ πόλις τῶν Κυδωνιῶν μετὰ τῆς Μοσχονήσου διὰ γεφύρας· ἐνῶ ἡ γέφυρα εἶναι ἡμίσειαν ὥραν σχεδὸν βορείως τῶν Κυδωνιῶν καὶ συνδέεται μετ' ἄλλης νησίδος καὶ ἡ νησίς αὕτη μετὰ τῆς μείζονος διὰ πλωτῆς γεφύρας.

Ο Γ. πρόξενος τῆς Αὐστρίας ἐν Σμύρνῃ Charles de Scherer συνέγραψε γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ «Τοπαρχίαν Σμύρνης» τῷ 1873, λέγει δὲ ὀλίγας σειρὰς περὶ τοῦ λιμένος τῶν Κυδωνιῶν, πληροφορίας ἃς πληρέστερα παρεδέχθη καὶ ὁ Texier καὶ αἵτινες κατὰ μέγα μέρος εἶναι ψευδεῖς· λέγουσι δηλαδὴ ὅτι τὰ δύο στόμια τοῦ λιμένος εἶναι ἀβαθῆ καὶ σχεδὸν πεζῆ καὶ τὰ πλοῖα ὀρμοῦσιν εἰς Χόνδραμμον ἢ Καπακούμ. ἐγγὺς Ἀταρνέως, ὅπως παραλάβωσι προϊόντα. Ἐνῶ πρὸ τῆς διορύξεως τῶν στομιῶν τοῦ λιμένος διήρχοντο πλοῖα πεφορτωμένα, κυρίως ἀπὸ τοῦ στομιῶν Δολάπι, ἄνω τῶν 2000 κοιλῶν καὶ πρὸ τῶν δύο στομιῶν ὑπάρχουσι λιμένες ἰσάριθμοι· βαθύτεροι καὶ ἀσφαλέστεροι τοῦ κυριωτέρου καὶ καθ' ἑκάστην εἶναι ἐστολισμένοι ὑπὸ πλοίων καὶ νεῶν.

Ο Ἐαρινὸς οἰκτρῶς περιγράφει τὰ νησιά, διότι διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὸν Τιμοσθένην ἀληθῆ κατατάττει μετὰ τῶν νησιῶν σκοπέλους καὶ ὑφάλους. Τὴν Πορροσελήνην Παρασελή-

νη λέγει καὶ στοχάζεται, ὅτι ἡ ὀνομασία αὐτῆς προῆλθεν ἐκ θαλάσσης τῆς μείζονος Νήσου, ἐνθα μοναστήριον τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἔς τὰ Σέλινα. Ἐνῶ, λέγω, τὸ μοναστήριον τοῦτο καίτοι εἰς πᾶν ἀπόκρημνόν τε καὶ στενοτάτην θέσιν προσηγορεύθη δ' οὕτω πάλαι ὡς φουμένων ἀγρίων σελίνων ἐκείσε ἐν μέσῳ ἀεννάου πηγῆς. Λέγει ὅτι ἡ Ποροσελήνη ἤδη καλεῖται *Πύργος* ἕνεκα τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀρχαίων οἰκοδομῶν, αἵτινες ὑπὸ τῶν παραπλεόντων ἐκλαμβάνονται ὡς πύργος ἐνῶ, λέγω, σώζεται ἐφ' ὑψηλοῦ βουναρίου μέγα μεσαιωνικὸν σκοπευτήριον, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς νήσου. Νομίζει ὅτι ἡ πόλις *Νασιωτῶν* εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις τῶν Μοσχονησίων, διότι ἐν αὐτῇ εὔρει τὸ γνωστὸν ψήρισμα· ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει ὅτι οἱ κάτοικοι ὁπότε ἀνιδρύουσι δημόσια κτίρια ἐκλεκτὴν ὕλην λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως εἰς θέσιν Δολάπι. Ἴσως δὲ καὶ οἱ μεταγενέστεροι Μοσχονήσιοι ὅταν ἀνιδρύσῃσι τὰ σχολεῖα καὶ εὔρωσι δύο ἐπιγραφὰς αἵτινες μετηνέχθησαν ἐξ ἀρχαίας, εἴπωσι τὰ αὐτά· διότι ἐν τῇ νεοδημίσει τῶν σχολείων νῦν συνετέθησαν ἀπροσέκτως μετ' ἄλλων ὕλων καὶ αἰρηθεῖσαι μικραὶ ἐπιγραφαί, καθὼς καὶ ἄλλαι δύο Ποροσεληνιτῶν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Κυδωνιῶν ἐν ἔτει 1821. Τὸ περὶ Μασχακώμης ἢ Μασχακωμίων οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, τὰ δὲ ἄλλα εἶναι τῇ ἀληθείᾳ σύρραγμα περικοπῶν ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων. Μόνην δὲ ἀνεκτίμητον ἀξίαν ἔχει τὸ τιμητικὸν ψήρισμα τῶν Νασιωτῶν τὸ ὑπὲρ Θεοσίππου καὶ τινὰ σχόλια καὶ νομίσματα.

Καὶ ὡς ἐπίμετρον τούτων περιγράφει ἐν δυσὶ σελίσιν τὰ νησία ἡμῶν καὶ ἡμερολογιογράφος τις τοῦ Αἰγαίου, ὅτι τὸ νησούδιον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐν ἐκ τῶν Ἑκατονήσων, ἔχει ἐπ' αὐτοῦ *μοναστήριον* ὁμώνυμον· ἐνῶ αὐτό, λέγω, εἶναι μικρότατον ὡς ὁ πύργος τοῦ Λεάνδρου ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἔχει μόνον δύο λίθους ἐφ' ὧν οἱ ἀλιεῖς ἀνάπτουσι κηρία....

Εἰς τὰς ἀνακριθείας τούτων ὡς καὶ ἄλλων δίδωμι συγνώμην, διότι γράψαντες περὶ Μοσχονησίων τινὰ δὲν ἦσαν Μοσχονήσιοι, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἐκ τοῦ σύνεργος δὲν εἶδον καὶ δὲν ἐμελέτησαν τὸν τόπον ἐπισταμένως· καὶ μόλα ταῦτά τινες ἐκ τῶν προρρηθέντων εἶναι ἄνδρες σπουδαῖοι καὶ

σεβαστοί· ἀλλ' ὁ ἐχέρον δὲν πρέπει νὰ παρατηρῆ ἂν ὁ λέγων εἶναι μέγας ἢ μικρός, ἀλλ' ἂν εὐκρινίζηται ἢ ἀλήθεια ὑπ' αὐτοῦ· θὰ τολμήσω δὲ νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλας ἀνακριθείας σπουδαιότερας τῶν ἄνω καὶ πιστεύω ὅτι θὰ μὲ κρεμάσῃ ὁ Ἑλληνισμός· ἀλλ' ἐγὼ ἰστάμενος ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος θὰ ἀναφωνήσω γεγονυῖα τῆ φωνῆ τὴν φράσιν τοῦ Γαλιλαίου ἐκείνου.

Σφάλλεται ὁ Στράβων λέγων ὅτι, αἱ Ἑκατόνησοι εἶναι περὶ τὰς 20 καὶ ὁ Τιμοσθένης 40, ἐνῶ εἶναι 27 ἀκριβέστατα.

Σφάλλεται ὁ Στράβων λέγων, ὅτι «Πλησίον δὲ τούτων ἐστὶ καὶ ἡ Ποροσελήνη» καὶ λοιπὸν, ἡ Ποροσελήνη δὲν ἀνήκει εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν Ἑκατονήσων; Πῶς δύναται νὰ εἶπῃ τις ὅτι «πλησίον τῶν Πριγκήπων νήσων ἐστὶ καὶ ἡ Ἀντιγόνη;» ἐνῶ μετὰ τούτων εἶναι ἡ γενικώτερον εἰπεῖν «πλησίον τῶν Κυκλάδων ἐστὶ καὶ ἡ Σῦρος;» ἐνῶ «μετὰ τῶν Κυκλάδων ἐστὶ καὶ ἡ Σῦρος». Δέον λοιπὸν νὰ διορθωθῇ τὸ χωρίον τοῦ Στράβωνος ὧδε πως: «Μετὰ δὲ τούτων (τῶν Ἑκατονήσων νοεῖται) ἐστὶ καὶ ἡ Ποροσελήνη».

Σφάλλεται ὁ Στράβων λέγων ὅτι, «καὶ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης (τῆς Ποροσελήνης) ἄλλη νῆσος μεῖζων αὐτῆς», διότι ἀλλαγῶν εἶναι ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως Ποροσελήνης. Ἐὰν ἡ πόλις Ποροσελήνη ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου ἀνατολικῶς, ἐνθα νῦν τρία οἰκήματα γαιοκτημόνων καὶ ναῖδριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τότε πιστευτὸς θὰ ἦτο ὁ γεωγράφος· ἀλλ' ὁ λιμὴν τῆς Ποροσελήνης κεῖται ἐπὶ τῆς ἑδ. ἀκτῆς καὶ πρὸ τοῦ λιμένος τούτου ἦτο ἐξηπλωμένη ἡ πόλις Ποροσελήνη, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἐρειπίων καὶ λογικῶς· κατωκλήθη δ' αὕτη ἡ νῆσος μόνον διὰ τὸν σπάνιον καὶ μοναδικὸν λιμένα καὶ οὐχὶ ὡς ἐκ τοῦ ἐδάφους. Οἱ κυριώτεροι λιμένες τοῦ Ἀδριαμυττηνοῦ κόλπου εἶναι δύο· ὁ τῶν Ἀστύρων (τανῶν Λίτζα, ἐγγὺς ἐπινεῖου Ἀδριαμυττίου) καὶ ὁ τῆς Ποροσελήνης—ἐκτὸς τῶν λιμένων Κυδωνιῶν καὶ Μοσχονησιῶν—λοιπὸν οἱ κινδυνεύοντες ἐκ νοτίου ἀνέμου ἀγκυροβολοῦσι πρὸς τὸν τῶν Ἀστύρων, ἢ ἐκ βορρᾶ πρὸς τὸν τῆς Ποροσελήνης, βαθὺν καὶ ἀσφαλῆ καὶ εἰς νῆας. Τὸν λιμένα δὲ τῆς Ποροσελήνης ἀναφέρουσιν ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Αἰλία-

νός διὰ τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον τοῦ παιδὸς μετὰ τοῦ δεληφί-
νος, ὅς δελεφίς ὡς μὲν πατρίδα ἐγίλει τὴν Περσοελήνην,
ὡς δὲ ἴδιοι οἶκον τὸν λιμένα καὶ δὴ καὶ τὰ τροφεῖα τοῖς
θρεψαμένοις ἀπεδίδου.... καὶ τοῖς πρεσβύταις καὶ τῷ μει-
ρακίῳ πρόσσδος ἦν.

Εὐλόγως δ' ἐκ τούτων ὀρμώμενος λέγω ὅτι, ὁ Στράβων
δὲν ἐπεσκεύθη τὰς Ἐκατονήσους (ἴσα ἴσα ὅπου ἦτο καὶ
ἔρημος ἢ πόλις Νῆσος ὡς λέγει ἐπὶ τῆς μείζονος) καὶ μᾶλ-
λον φιλολογεῖ ἢ γεωγραφεῖ περὶ αὐτῶν· ὅτι δὲ ὑπῆρχε γὰρ
τοῦ Ἀπόλλωνος βεβαιούται καὶ ἐκ ψηφίσματος Νασιωτῶν
καὶ ἐκ φήμης τῶν κύκλω οἰκούντων ἔγραψε μόνον ὁ γεω-
γράφος· καθότι καὶ ἐγὼ ποτὲ δὲν μετέβην εἰς τὸν ναὸν τῆς
Εὐαγγελιστρίας ἐν Τήνῳ καὶ μ' ὄλα ταῦτα εἶμαι ὑπερβέβαιος
ὅτι ὑπάρχει τοιοῦτος ἐκεῖσε, πολλῶ δὲ μᾶλλον ὁπότε ἐρωτῶ-
μαι ἢ ἐξιστορῶ τὰ πατρῶα καὶ πάτρια!

Περαιίνω τὴν διατριβὴν διὰ τῶν δε: Ἑθνικὴ ἀνάγκη εἶ-
ναι ἢ σύνταξις πραγματειῶν τῶν μερῶν ἡμῶν ὑπ' ἄρμο-
δίων καὶ καταλλήλων προσώπων καὶ μάλιστα ἐξ ἐκείνων
οἵτινες ἔχουσιν ἰδιάζουσαν μέριμναν καὶ κλίσιν πρὸς τοιαύ-
τας, αἵτινες θὰ ὦσι τιμαλφέστεραι ἀπὸ ἐκείνας τῶν ξένων
ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἑθνικὴ ἀνάγκη εἶναι ὅπως ὁ ἐν Κων-
σταντινουπόλει Φιλολογικὸς Σύλλογος καὶ τὸ ἐν Σμύρῃ
Μουσεῖον ἔχουσιν ἀνὰ ἓν πρόσωπον πρὸς τοιαύτας ἐθνωρε-
λεῖς ἐκδρομὰς καὶ ἐτησίως δημοσιεύουσι τὸ πόρισμα ἐκεί-
νων. — Ὡς χρυσὸς δὲ δοκιμάζεται ἐν τῷ χωνευτηρίῳ, οὕτω
καὶ ὁ λέγων πρὸς τὸ μέγα δημόσιον πρέπει νὰ ἐξυλιζῆ τὰς
ιδέας διὰ τῆς λογικῆς, ὅπως παρουσιάξῃ εἰς τὸν βωμὸν τῆς
πατρίδος κτῆμα ἰσκαί, στάθμην ἔχων πάντοτε τὸ σφρόν δη-
μῶδες λόγιον: χάλια μέτρεε καὶ ἐν κόπτει.⁴⁰

(39) Οἱ ἀναφέροντες περὶ τῶν νήσων φαίνονται ἐν σελίσιν 8 καὶ 9.

(40) Ἐδευτερολόγησεν ὁ Σηροκρητίτης Β. Ἀ. Μυστακίδης ἐν τῷ βυζαν-
τικῷ Νεολόγῳ κατὰ τὴν 19^{ην} αὐγούστου 1888 ἐκ Τυβίγγης τῆς Γερ-
μανίας πρὸς ἐμὲ σκετικῶς τῷ θίματι, ἀλλὰ δὲν ἤξιωθη ἀπαντήσεως διότι ἡ
δευτερολογία ἦν σὺν ἰδρυαῖα ἀλλ' ὑποπρέμουσα.